

Univerzity Karlovy v Praze

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Bakalářská práce

Eliška Nováková

Obraz islámu v českých médiích

The Image of Islam in Czech Massmedia

Praha 2012

Vedoucí práce: Petr Lupač, Mgr.

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Petrovi Lupačovi za cenné rady a připomínky při vedení této bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 23.5.2012

.....

Eliška Nováková

Abstrakt:

Cílem této práce je analýza mediálních reprezentací islámu v českých médiích za pomoci kvantitativní analýzy mediálního obsahu a kvalitativní analýzy mediálních obrazů a korespondence obrazů s mluveným textem. V teoretické části této práce jsou popsána základní východiska islámu, jeho vztah k západnímu světu a postavení v České republice. Dále se tato část zabývá základními poznatky sociologie médií, které se týkají problematiky mediálních reprezentací. Z těchto poznatků bude vycházeno při výzkumu.

Klíčová slova:

islám, média, analýza, obraz, korespondence

Abstract:

The objective of this paper is to analyse media representations of Islam in the Czech media using quantitative analysis and qualitative content analysis of media images as well as the correspondence between images and spoken text. The theoretical part of this paper describes the fundamental basis of Islam, its relationship to the Western world and its position in the Czech Republic. Furthermore, the given section debates the founding knowledge possessed by the sociology of media in relation to the issue of media representation. The findings will provide the basis for follow-up research.

Keywords:

Islam, media, analysis, image, correspondence

Obsah

Úvod.....	8
1. Bohatý svět islámu.....	9
1.1. Islám, jeho základní principy a zásady	9
1.2. Formy islámu	11
1.3. Rozšířenost islámu	12
1.4. Islám a západní svět	13
1.4.1. Islám a Česká republika	15
2. Výzkumný problém	18
3. Mediální reprezentace sociální reality	19
3.1. Mediální reprezentace jako sociologický problém	19
3.1.1. Úrovně reprezentace	20
3.1.2. Normativní nároky mediálních obsahů	21
3.1.3. Výběr témat mediálních obsahů	24
3.2. Relevance zkoumání mediální reprezentace	24
3.2.1. Účinky pokřivené reprezentace	25
3.3. Zkoumání mediální reprezentace islámu	26
4. Metodologie	30
4.1. Výzkumná metoda a její zdůvodnění	30
4.2. Výběr zkoumaného vzorku	32
4.3. Sběr dat.....	34
4.4. Analýza dat.....	34
5. Výsledky kvantitativní obsahové analýzy a kvalitativní analýzy mediálního obrazu	36
5.1. Rozložení reportáží o islámu v roce 2010 (kvantitativní obsahová analýza).....	36
5.2. Obrazové prostředky reportáží	39
5.2.1. Korespondence obrazu a mluveného textu	43
Závěr	50

Seznam použité literatury	52
Seznam analyzovaných reportáží.....	54
Přílohy:.....	59

Úvod

V dnešních dnech se začínají opět dostávat do popředí otázky západní identity. Evropou rezonuje diskuze o místě imigrantů ve společnosti a stále častěji v ní zaznívají hlasy považující snahy o jejich integraci za chybu. Mluví se o tom, že multikulturalismus selhal a menšiny žijící v západním světě by se mu měly svým životním stylem přizpůsobit. V této souvislosti se mluví jak v České republice, tak v celé Evropě o muslimech. Také v naší zemi se často můžeme na různých blozích a internetových stránkách dočíst, že přijdeme o svoji západní či českou identitu, protože Evropa bude kompletně islamizována. Otázkou je, kde pramenní tyto obavy.

Může se jednat o strach z neznámého, který je ve společnosti celkem běžný. Navíc strach z muslimů má své kořeny hluboko v historii, poněvadž dějiny muslimů a křesťanů byly relativně komplikované. Z historie nedávné do nich velmi silně zasáhly teroristické útoky z 11. září 2001. Tato zpráva obletěla svět prostřednictvím médií. Od této doby západní svět vede válku proti terorismu a média informují, co se na tomto poli děje. Sdělují, kde se stal jaký teroristický útok a kolik západních obyvatel při něm zahynulo. Toto vede k posilování strachu ze všech vyznavačů tohoto náboženství.

V naší zemi muslimů žije jen velmi málo a velmi málo lidí, zpravidla z větších měst, s nimi přišlo osobně do styku. Přesto Češi sdílí obavy o svoji identitu a strach z lidí, které ve skutečnosti neznají. Informace, které o nich mají, pocházejí především z médií. Můžeme se tedy domnívat, že média jsou prvkem, který má dominantní vliv na názor místních obyvatel na tuto problematiku. Dá se říci, že většina naší společnosti zná muslimy jen jejich prostřednictvím. Považuji tak za důležité zjistit, co se o muslimech a islámu dozví publikum a zda je jejich obraz pozitivní, či spíše negativní. K tomuto poznání si klade za cíl přispět tato práce provedenou analýzou mediálního obrazu islámu.

1. Bohatý svět islámu

Ke zkoumání mediálního obrazu islámu je nutné nejprve toto náboženství stručně představit, abychom věděli, jaké jsou hlavní zásady muslimů a na jakých pilířích je jejich víra postavena. Pokud by nám nebyly známy, nelze de facto ani posuzovat, zda jsou muslimové vykreslováni v médiích autenticky či nikoli. Pro tento stručný exkurz, který se pokusí postihnout alespoň základní obrysy islámu, jsem se rozhodla vycházet primárně z výkladu orientalistů, který by měl mít největší míru odbornosti. V dalších částech práce se budu zabývat rozšířením islámu a vztahu islámu a západního světa, jež je jistě alespoň do určité míry reprodukován médii, proto je vhodné se mu věnovat. V závěru této části pohovořím o situaci islámu v České republice. Zde by pak měla vyjít najevo hlavní úskalí v mediální reprezentaci islámu a relevance jejího zkoumání v ČR.

1.1. Islám, jeho základní principy a zásady ¹

Vznik islámu je datován do 7. století našeho letopočtu. Tehdy prožil Prorok Muhammad zjevení vůle Boha (Alláha) prostřednictvím anděla Gabriela. Toto zjevení však nebylo první. Již dříve dle islámu zjevil svoji vůli starozákonním, novozákonním a některým staroarabským prorokům, ale ti jeho vůli vždy pokřivili; mezi nimi byl i Ježíš. Až Muhammad se stal „pečetí proroků“ tedy zárukou, že Slovo Boží bude lidem předáno v autentické a konečné podobě, jež je zaznamenána v *Koránu*. Přesto v něm lze nalézt mnoho stejných či podobných prvků jako v *Bibli*. Muslimové chovají ke své knize velkou úctu a ti, kteří se ji naučí zpaměti, získávají čestný přídomek háfiz. Některé státy ho vyhlásily za hlavní zdroj svého zákonodárství a fundamentalisté ho považují dokonce za svoji jedinou a věčnou ústavu. Další významný zdroj norem a učení je pozdější sunna. Jedná se o soubor textů, jež vyjadřují, co Prorok Muhammad vykonal, řekl a jaké jednání schvaloval. V Koránu je muslimům doporučeno brát svého Proroka jako závazný vzor.

Muslimové, tedy ti, kdo se odevzdali do vůle Boží (islám), dávají, na rozdíl od křesťanů, důraz na praktický výkon náboženství, tedy obřady, zákony a náboženský život, nikoli na učení, kam řadíme pojmy, symboly, vyznání víry a teologii, jedná se tedy o náboženství ortopraktické. Mají představu Bohem určeného řádu, který je muslimskými právníky tradičně dělen na vztahy člověka k Bohu a vztahy mezi lidmi. Zásadní význam mají náboženské povinnosti, vymezené pěti pilíři islámu, jež tvoří šaháda, modlitba, zakát, půst, hadždž a v případě cháridžovské sekty je k nim počítán také džihád. Jejich dodržování je pro

¹ V této podkapitole budu vycházet z děl profesora Kropáčka [Kropáček, 2002, 2011]

každého muslima závazné a dodnes je považováno za nejpodstatnější znak příslušnosti k islámu.²

Během vývoje právního systému se postupně ke klíčovým povinnostem muslima přidává také džihád, tedy povinnost boje za víru. Nestává se ovšem, až na výše zmíněnou výjimku, šestým pilířem islámu. Nejedná se, na rozdíl od pilířů, o povinnost individuální, nýbrž kolektivní. Což znamená, že je jí vázán každý zdravý muž v situaci, že muslimské vojsko již nestačí. Pokud v ní muž padne, je mu zabezpečeno čestné místo v ráji. V médiích je tento termín hojně používán pro svatou válku se zbraní v ruce, to je ovšem zavádějící. Jedná se o maximální zapojení sil v zájmu humanity, která má být nábožensky orientovaná a proti netečnosti a lhostejnosti. Islámská klasická mezinárodně právní teorie dělí svět na území islámu (dár al-islám) a území válečná (dár-al harb); jejich konečným cílem má být islamizace světa, avšak na víru mají protivníci přistoupit vždy dobrovolně. Nejvyšším džihádem je podle slov připisovaných Proroku boj sám se sebou a vítězství nad vlastními vášněmi. Dále je podle něj pravý džihád odvaha říci tyranovi pravdu. Moderní výklady džihádu kladou důraz na úsilí při budování vlasti. Přiznávají, že život je sice boj, ale vždy má jít jen o obranný boj bez zbraní. To by, dle těchto výkladů, bylo proti příkazu *Koránu* – „nebudiž žádného donucování v náboženství“(2:256)³. Militantní výklady jsou živé ve fundamentalistických hnutích, ostatní formy islámu je odmítají.

Další podstatnou částí struktury islámu je náboženské právo šari'a. Jedná se o morální, neproměnlivý, věčný a nestvořený Zákon, přikázaný Božím řádem. Pro některé muslimy je v současnosti právo součástí jednoty islámu spolu s kulturou a dogmatikou. Slovo šari'a původně označovalo správnou a bezpečnou vyšlapanou cestu, která se využívala pro obstarávání vody, v přeneseném smyslu se jedná o cestu, kterou Bůh ukazoval národům, což pochází ještě z doby evangelií. Mnohdy by se mohlo zdát, že se kvůli jasně definovanému

² Chce-li někdo přijmout islám, musí s upřímným a poctivým záměrem pronést tzv. šahádu – „*Význám, že není božstva kromě Boha a Muhammad je posel Boží.*“ V dnešní době je zvykem, aby ji tento jedinec pronesl před významným islámským činitelem, může tak učinit také jen před dalšími dvěma svědky a pořídit o ní úřední zápis. Šaháda je také součástí každodenních modliteb a v širším slova smyslu znamená, že je člověk připraven položit život za svoji víru. Důležitým, ač ne „pilířovým“ prvkem muslimského praktikování víry, je také tělesná, morální a rituální čistota. Hlavní a každodenní povinností muslima je modlitba, pronášená pětikrát denně a vždy v arabštině. Aby byla modlitba správně a právoplatně vykonána, musí být splněna podmínka čistého těla, místa a šatu, správné odění, modlitební směr, čas a zbožné předsevzetí. Není nutné ji konat v modlitebně neboli mešitě, kdekoliv lze použít modlitební kobereček, čistou látku či rohož. Dalším prvkem je zakát. Jedná se o instituci povinné almužny či náboženské daně, která se vybírá k obecně prospěšným a dobročinným účelům. Každý věřící také musí dodržovat třicetidenní půst v devátém měsíci lunárního kalendáře s názvem ramadán, ve kterém se od svítání do soumraku nesmí jíst, pít a mít pohlavní styk. Poslední z tradičních pilířů tvoří hadždž, což je povinnost vykonat jedenkrát za život pouť do Mekky, platící pro všechny dospělé muslimy a muslimky, kromě těch, jimž to neumožňují podmínky.

³ Jedná se například o výklad Balić

právu vytrácí etika, což není úplně pravda, protože v *Koránu* je pamatováno i na tu. Lze v něm nalézt mnoho výzev, které jsou morální jako je zbožnost, upřímnost, vlídnost či trpělivost a jsou vřazeny do koránských deseti nebo dvanácti příkázání, které jasně evokují Desatero křesťanské.

1.2. Formy islámu

Ve stručném úvodu do islámu byly shrnuty základy této víry, ale, jako je tomu u většiny náboženství, existují i v tomto případě jeho různé formy, které se liší mimo jiné mírou extremismu a přístupem k demokracii či lidským právům. Tyto rozdíly jsou pro moji práci pravděpodobně nejrelevantnější, jelikož chci zkoumat, jaký prostor věnují média různým formám islámu. Přesto, že rozdíly ve věrouce nejsou zcela určující pro mediální obraz, asi by byla chyba úplně vynechat zcela fundamentální dělení na sunnity, jež tvoří 85 procent světové populace muslimů, a šíity. Obě skupiny se chápou jako součást stejné tradice a prakticky se shodují na základních liturgických principech. Šíité uznávají, na rozdíl od sunnitů, pouze přímou linii proroků - Muhammadem počínaje, která vede přes proroka Alího a další. Nyní očekávají příchod Bohem vedeného posledního ímáma, což je šíitský nejvyšší duchovní představený, jež je ztracen neznámo kam již od prvních století islámu a má se jako soudce vrátit na konci věků. [Denny, 1998]

„Obecně lze zaznamenat, že spektrum postojů k otázkám demokracie a lidských práv zahrnuje odmítání, vstřícné přijetí nebo souhlas vyjádřený v termínech islámských hodnot. Příkrých odmítnutí v posledních letech zřetelně ubývá.“ [Kropáček, 2002, s. 89] Tomu by odpovídaly i události roku 2011 v mnoha muslimských zemích, v nichž se bojovalo právě o demokracii a svobodu. Opačným pólem je islámský fundamentalismus. Podle profesora Kropáčka je nutné tento termín dobře vyložit. Sám ho vymezuje jeho základními typy, či chceme-li rysy. Zakládá se podle něj na *„strohém přesvědčení o majetnictví pravdy. Vyznačuje se neústupností, nesnášenlivostí a tvrdostí srdce. Z Koránu si účelově vybírá jen některá témata a symboly (...) kolísá mezi skutečnou religiozitou a radikálními kulturními projevy a tendencí ke zpolitizování(...) V jeho ideologickém poli se formuje užší proud politického islámu, islamismu, s celospolečenskými cíli ustavení totalitního islámského řádu. Ve svých krajních polohách sahá k násilí a projevuje se jako extremismus či terorismus. Z hlediska islámu jde o heretické vybočení, o novodobé, násilně orientované sektářství.“* [Kropáček, 1996, s. 32–33] Poměrně paradoxní je skutečnost, že se fundamentalismus výrazně prosazuje hlavně mezi studenty technických či přírodovědných oborů. Vůdci a mluvčí těchto hnutí, často nazývaní „vousatí inženýři“, pocházejí také z technické inteligence,

takže nemají teologické vzdělání. Výzkumy⁴, zabývající se touto situací, ji popisují tak, že se do čela islamistických hnutí staví nová inteligence, odlišná od tradičních duchovních nebo sekularizovaných intelektuálů. Jedná o jedince, kteří mají vzdělání, ale nemají uplatnění a jsou kritičtí vůči establishmentu. Korán považují za něco exaktního a odvolávají se na něj, přesto, že ho nikdy nestudovali. [Kropáček, 1996, s. 45–46]

Existuje také směr, kladoucí si politické cíle, jako je prosazování práva šarí'a do zákonného pořádku daného státu. Tento směr se nazývá islamismus a slučovat ho s islámem by byla chyba. Od 30. let začíná působit v Egyptě islamistické Muslimské bratrstvo a i v dalších zemích začíná islamismus přebírat místo marxistických hnutí ve vedení studentských a profesních organizací a také hlavní politické opozice. Pro západní svět se dostal do popředí v roce 1979 po triumfu islámské revoluce v Íránu. Obyvatelé západního světa o něm byli zpravováni jako o hrozbě. Po rozpadu Sovětského svazu se uvolnilo místo hlavního nepřítele Západu a v zájmu zachování dosavadního bipolárního rozdělení světa byla role původce nebezpečí přidělena právě těmto islamistickým uskupením. (Tento fakt podrobněji rozvedu v části věnované vztahu islámu a Západu.) V současném geopolitickém rozdělení jsou státy s převahou muslimského obyvatelstva sdruženy do Organizace islámské konference (OIK), tato má 55 členů a zastupuje celou škálu názorů na demokracii, vnitřní politiku i mezinárodní orientaci. Na jedné straně pomyslné přímky tedy stojí sekulární Turecko, jež je pro odstranění náboženství z veřejné sféry a na druhé země jako je Írán, kde je šariátské právo právem státním. [Kropáček, 2002]

1.3. Rozšířenost islámu

Ve všech svých formách se na světě k tomuto náboženství hlásilo v roce 2010 podle odhadů Pew Research Center 1,619,314,000 osob, z toho v Evropě jde o 44,138,000. Dle projekce se má tento počet do roku 2030 zvýšit celosvětově na 2,190,154,000 a v Evropě na 58,209,000. [Pew Research Center, 2011] V České republice je velmi problematické odhadnout počet muslimů, protože jediná relevantní data pocházejí ze sčítání obyvatel, uvádějící číslo 1943 [CSÚ, 2011], které sice proběhlo v roce 2011, takže data jsou aktuální, ale otázka na vyznání byla v dotazníku označena jako dobrovolná. Neodpovědělo na ni přes 4,7 milionů lidí, proto nevíme, kolik muslimů ji vůbec nevyplnilo či se k islámu nepřihlásilo. (ibid.) Odhady Ústředí muslimské obce mluví o 10 000 vyznavačů, ale uznávají, že není cesta, jak toto číslo verifikovat. [Mendel, Ostřanský, Rataj, 2007, s. 408]

⁴ Podrobné případové studie nabízí sborník Kepel, Gilles – Richard, Yann. 1990. *Intellectuels et militants de l'Islam contemporain*. Paris.

1.4. Islám a západní svět

Jak vyplývá z minulé podkapitoly, počet muslimů celosvětově je nezanedbatelný a jejich množství se bude dále zvyšovat. Vzhledem k této skutečnosti považují za důležité zabývat se vztahem muslimského a západního světa.

Tento vztah je poznamenán především obdobím kolonizace Afriky a Blízkého východu, trvajícím od 18. do poloviny 20. století. V případě islámského světa dosáhlo koloniální ovládnutí vrcholu po první světové válce. Tehdy si Francie a Británie nechali přidělit od Společnosti národů do mandatorní správy území, která se uvolnila zánikem Osmanské říše. Evropská civilizace v této éře vyvážela do Orientu svoji kulturu, kterou považovala za jedinou správnou a snažila se o její globalizaci. V dnešní době je však tato vize nemyslitelná, protože je zřejmé, že se mimoevropský svět své kultury a tradice nevzdá. [Nešpor, Lužný, 2007]

Důsledky kolonizace a následná dekolonizace mohou být problematické až do současnosti. Například podle díla *Západ a islamismus* od Pavla Barši, dnes nejde o „*politický střet s nábožensko-civilizačním protivníkem, ale o konfrontaci s patologickým výhonkem nezvládnutých důsledků evropské kolonizace a následné dekolonizace*“ [Barša, 2001, s. 151] Mezi hlavní následky kolonialismu je počítána emigrace z bývalých ovládaných území do bohatých zemí západního světa. Zde vyvstává řada otázek, jak se k těmto emigrantům postavit. Zda spíše podpořit jejich integraci, či se snažit, aby přijali většinovou kulturu a dodržovali zvyky hostitelské země. Dekolonizace zapříčinila zvýšení vlivu politického islámu a také terorismu, jehož nejvýraznějším projevem byly události 11. září 2001.

Tyto a po nich následující teroristické útoky zdánlivě potvrdily tezi Samuela Huntingtona o nevyhnutelném střetu civilizací: „*Zásadním problémem Západu není islámský fundamentalismus. Je to islám, odlišná civilizace, jejíž příslušníci jsou přesvědčeni o nadřazenosti své kultury a posedlí slabostí své moci. Problémem islámu není CIA ani americké Ministerstvo obrany – je jím Západ, odlišná civilizace, jejíž příslušníci jsou přesvědčeni o univerzalitě své kultury a domnívají se, že jejich nadřazená, byť upadající moc jim ukládá tuto kulturu šířit po celém světě. Toto jsou základní ingredience, které živí konflikt mezi islámem a Západem.*“ [Huntington, 2001, s. 259] Huntingtonův koncept nesmiřitelnosti zmíněných civilizací se stal velice populární již v roce 1993, kdy prvně vyšel jeho článek *Střet civilizací* v revue *Foreign Affairs*, později se stal bestsellerem v knižní podobě. Od té doby o něm vedou diskuse jak laici, tak odborníci, někteří s ním souhlasí, jiní ho naopak odmítají.

Jeho popularita mohla být zapříčiněna tím, že jeho článek vyšel čtyři roky po pádu Sovětského svazu, který v průběhu studené války hrál roli hlavního nepřítele Západu. Proto, slovy Gillese Kepela: *„Nástup teorie střetu civilizací přichází vhod: ve správné době pro to, aby se na muslimský svět přeneslo strategické nepřátelství, jež tu zůstalo po desetiletích studené války; přichází v době, kdy je třeba se přeorientovat na novou hrozbu a přesměrovat proti ní výzbroj nahromaděnou proti hrozbě sovětské. Paralela, kterou si washingtonští stratégové vytvořili mezi nebezpečím komunismu a nebezpečím islámu, v nich vzbudila iluzi, že si mohou odpustit řádnou analýzu skutečné povahy islámské hrozby a že mohou použít koncepční schémata určená k výkladu minulého nebezpečí stejně dobře i k interpretaci značně odlišné reality nebezpečí nadcházejícího.“* [Kepel, 2006, s. 66]

Kritikou díla Samuela Huntigtona se zabývalo relativně velké množství orientalistů, nejen z České republiky. Vyčítá se mu mnohé, mimo jiné fakt, že islám bere jako homogenní celek a absolutně pomíjí jeho diverzitu. Té jsou muslimové přístupní stejně jako relativismu a to i přes víru ve své univerzální hodnoty. Řešením by tedy mohl být dialog mezi Evropany a muslimy, jenž není nemožný. [Ramadan, 2002] ⁵

Řešení výše popsaných problémů vztahu západního a muslimského světa tak nespočívá ve snaze o demokratizaci Blízkého východu Západem, tak jak to navrhovalo konzervativní křídlo Bílého domu a administrativa George Bushe. Jimi prosazovaná demokratizace měla *„být všelékem jak proti korupci a autoritářství tamních vůdčích elit, tak proti terorismu, který se šíří jako reakce na despotismus a beznaděj.“* [Kepel, 2006, s. 254] Toto řešení se, jak bylo řečeno výše, neukázalo jako vhodné a to hned z několika důvodů. Muslimové podezřívají Spojené státy, že vedou politiku tak, aby hájily zájmy Izraele, který má na politiku USA tradičně velký vliv, navíc unikly fotografie ukazující týrání iráckých vězňů v Abú Ghraib americkými dozorci. Tyto skutečnosti vedly k tomu, že *„dnes má slovo „demokracie“ s přívlastkem „západní“ negativní zvuk v širokých vrstvách vzdělanější střední třídy, přestože právě ta měla mít z demokratizace největší prospěch.“* (ibid.) Většinou považují demokratizaci za proces, který se jim někdo snaží vnutit zvenčí. Toho často využívají blízkovýchodní autoritativní režimy, které nezřídka kdy říkají, že reformy směrem k demokracii podporují, ale jen za podmínky, že nebudou diktovány ze zahraničí, což je proti tradici a kultuře Arabů. (ibid.) V dnešní době již mnoho z těchto režimů neexistuje a nikdo zřejmě nedokáže předpovědět, zda obyvatelé těchto států vyкроčí směrem k demokracii, jak bude vypadat v jejich podání a lišit se od její západní verze.

⁵ Stejný názor nalezneme také u profesora Kropáčka [Kropáček, 2008, s. 120]

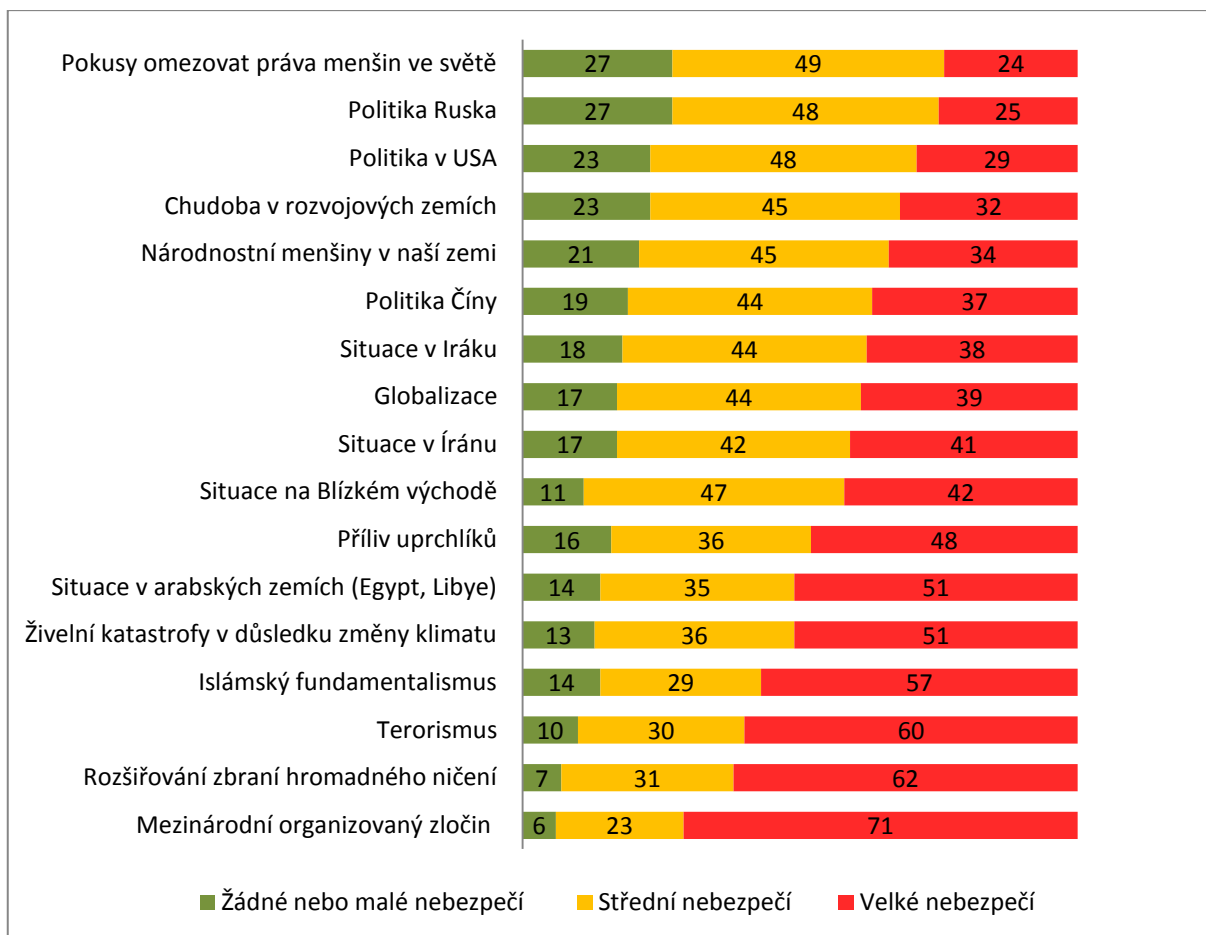
Až doposud jsme se věnovali vztahu islámu a Západu, jeho problémům a jejich možným řešením, na celosvětové úrovni. Z hlediska mé práce je důležité nezůstat ve výkladu jen v tomto měřítku, ale věnovat se také situaci islámu v naší zemi. Tomuto tématu se budeme věnovat v následujícím oddílu.

1.4.1. Islám a Česká republika⁶

Výše jsem popsala vztah islámu a západní civilizace, do níž spadá i Česká republika, je však důležité upozornit na některé prvky, jimiž je naše domácí prostředí poměrně specifické. Češi díky svojí geografické poloze nikdy neměli trvalý a přímý kontakt s muslimským světem. Ani v dnešní době zde, na rozdíl od mnoha zemí západní Evropy, nežije žádná početná a historicky etablovaná muslimská menšina. Díky tomu jsou zde muslimové vnímáni jako něco exotického a cizího.

Po roce 1989 jsme svědky polarizace názorů na islám, kde na jedné straně stojí rostoucí počet obyvatel, snažících se mít o islám nezkreslené informace, na druhé pak stojí silící skupina šířící islamofobní tendence. Tato je reprezentována prací publicistů, „hlasem lidu“ na internetu, kde dnes můžeme najít celou řadu stránek - mezi nejvýraznější patří www.antimesita.eu, www.eurabia.parlamentnilisty.cz a www.pravdaoislamu.cz a knižní produkcí. Tyto hlasy zaznívají z rozdílného názorového spektra od euroskeptiků a tradicionalistů či odpůrců vstupu Turecka do Evropské unie po sekulární liberální feministky. Negativní postoje vůči islámu jsou v českém prostředí postaveny především na strachu a neznalosti. Obavy vzbudily události 11. září 2001 a následně násilné činy připisované teroristům islámského původu. Pocit nebezpečí spojený s terorismem a islámem zůstává v České populaci stále aktuální, jak dokládá výzkum agentury STEM zabývající se tím, co považuje česká veřejnost za nebezpečí pro naši zemi, z roku 2011 (viz. schéma č. 1.)

⁶ Informace o situaci islámu v České republice budu čerpat z díla Islám v srdci Evropy [Mendel, Ostřanský, Rataj, 2007]

Zdroj: STEM

Schéma 1 Přehled hrozeb pro naši zemi podle obyvatel ČR

Ve schématu si lze všimnout, že terorismus a islámský fundamentalismus jsou respondenty řazeny mezi největší nebezpečí. Dále stojí za zmínku, že jako ohrožující vnímají Češi, byť v menší míře, také situaci v arabských zemích, nejvíce pak v Egyptě a Libyi.

Druhý faktor, tedy neznalost, vzniká nejspíše na základě skutečnosti, že muslimů (jak již bylo řečeno výše) žije v České republice jen několik tisíc a to jen ve větších městech. Lze tedy předpokládat, že s nimi nemá většina obyvatel osobní zkušenost. Dalším důvodem této neznalosti je fakt, že ačkoli dnes existuje mnoho knih, stejně jako řada dalších zdrojů, tvořených odborníky na tuto problematiku⁷, nelze očekávat, že by z nich většinová populace čerpala výraznější měrou. Lze tedy předpokládat, že roli hlavního informačního zdroje o islámu a muslimech hrají v České republice masová média. Ta přitom ve valné většině případů neposkytují zprávy o muslimech žijících v České republice⁸, díky jejich malému

⁷ Jmenujme aktivity neziskových organizací např. pražské Multikulturní centrum, Forum 2000 a Člověka v tísni a internetové stránky prezentující islám

⁸ Tento fakt dokládá výzkum Neviditelná menšina, provedený Martinou Křížovou v roce 2006. Svůj výzkum autorka shrnuje slovy: „střípky informací, které média o českých muslimech nabízejí, zatím připomínají rozbité

počtu, nýbrž o událostech z okolního světa. Důležitý mezník v české mediální reprezentaci představují teroristické útoky ze září 2001 a následné odvetné akce USA v Afghánistánu a Iráku. Následkem toho byla také hlasitěji vedená diskuse o budoucnosti Evropy, jež bude muset čelit rostoucím muslimským komunitám. Na základě všech těchto skutečností se ve sdělovacích prostředcích o islámu začalo mluvit více, což prohloubilo zájem veřejnosti o tuto problematiku. Výrazněji pak zasáhla mediální prostředí, nejen v ČR, kauza sporů o karikatury Proroka Muhammada.⁹ V současné době je pravděpodobně nejvýrazněji zastoupeno téma revolucí v muslimských zemích, které ale dosud¹⁰ probíhají a nebyla tak na ně provedena žádná souhrnná analýza. Jak se v českých médiích hovoří o islámu a muslimech v současné době, bude předmětem této práce.

zrcadlo, z něhož zbylo jen pár více či méně poškozených kousků. Obecně je možné ve člancích vysledovat všudypřítomný stereotyp, který k čitelnému obrazu českých muslimů příliš nepřispívá, a jež zřejmě nepřekračuje schematičnost vnímání muslimů ve společnosti jako celku.(...) Odpověď na základní otázku této analýzy, jaký je mediální obraz českých muslimů, je tedy: ne příliš zřetelný.“ [Křížková, 2006]

⁹ Mediální reprezentaci této události v České republice se zabývala ve své knižně vydané diplomové práci Lucie Sedláčková. Zjistila, že muslimové jsou zobrazováni stereotypně. Větší prostor byl věnován muslimům, kteří proti karikaturám násilně protestovali na úkor umírněnějších muslimů. Mluvílo se o nich jako o jedné skupině bez rozlišení mezi tím, kdo z nich je radikál, fundamentalista, islamista, extremist a kdo z nich patří k ostatním muslimům. Analýza prokázala, že referování Mladé fronty DNES o sporech o karikatury Proroka Muhammada bylo neobjektivní, tendenční a manipulativní. [Sedláčková, 2010]

¹⁰ psáno v dubnu 2012

2. Výzkumný problém

Přijmeme-li předpoklad, že média hrají v České republice roli hlavního zdroje informací o islámu a muslimech a stávají se tak v této oblasti hlavním tvůrcem názorů české populace, tak lze říci, že je důležité zkoumat, jak o tomto tématu česká média referují. Dá se totiž předpokládat, že mediální obraz islámu se bude alespoň do jisté míry překrývat s obrazem islámu dominujícím v myšlení české populace. Potvrzení této hypotézy se může stát výzkumným problémem pro další zkoumání v této oblasti. Největší dopad na publika bude mít v naší zemi pravděpodobně televizní zpravodajství, což lze usuzovat z dlouhodobě nejvyšší sledovanosti ze všech typů médií (tisk, internet, televize, rozhlas), z tohoto důvodu považují za nejsmysluplnější analyzovat právě to. Žádný podobný výzkum českého televizního zpravodajství, alespoň co je mi známo, však dosud proveden nebyl. Jak jsem zmiňovala výše, analyzoval se zde zatím pouze denní tisk.

Cílem praktické části této bakalářské práce je tedy popsat, jaký mediální obraz muslimů a islámu předkládají česká média svému publiku. Konkrétně se jedná o analýzu hlavních zpravodajských relací České televize - Události a to v průběhu roku 2010, respektive reportáží s relevantní tematikou, tedy tematikou islámu a muslimů. Důvody, které mne vedly k výběru tohoto média, časového úseku a detailním popisem metodologie se budu zabývat v následující části a dále v části věnované metodologii. „Obraz“, jakožto výstup nastíněné analýzy, bude vytvořen na základě analýzy složení témat a vizuálního obsahu reportáží, případně jazykových prostředků a rolí, jež zastávají muslimové či jejich víra v líčených příbězích.

3. Mediální reprezentace sociální reality

Abychom mohli výše nastíněnou problematiku mediální reprezentace islámu lépe uchopit, měli bychom se zabývat příslušnými mediálními teoriemi. Vzhledem k tomu, že se věnujeme náboženské menšině, se kterou nemají Češi většinou osobní zkušenost, zaměříme se především na teorii objektivitu, předpojatosti a vyváženosti, a dále také na vliv, který mají média na svá publika.

3.1. Mediální reprezentace jako sociologický problém

Jak bylo řečeno výše, na tomto místě věnujeme prostor mediální reprezentaci. Důležitost jejího zkoumání z počátku vyvstávala z teorií o účincích mediálních reprezentací na publika. Předpokládalo se, že původci mediálních sdělení do obsahů vtělovali vlastní hodnoty a to za účelem naplnění svých cílů. Těmi bylo ovlivňování diváků tak, jak zamýšleli. Některé teorie předpokládaly možnost, že se tyto vědomě zamýšlené účinky dají ze sdělení dokonce vyčíst. V pozdější době bylo na mediální obsahy naopak pohlíženo spíše jako na poměrně spolehlivou výpověď o dané kultuře a společnosti, která tyto vytváří. V dnešních dnech se pak na tuto problematiku pohlíží poněkud komplikovaněji. Problematicke mediálních účinků v současnosti se budeme detailněji věnovat níže v této kapitole. [McQuail, 2009, s. 351-352]

Důvodů, proč dnes zkoumat mediální reprezentaci, je celá řada, zmiňme zde jen ty, které jsou relevantní pro moji analýzu. Jedná se o snahu o popis a srovnání výstupů médií; dále srovnání médií se společenskou realitou; zjištění, zda média odrážejí sociální a kulturní hodnoty a přesvědčení; interpretování obsahů z hlediska předpokládaných dopadů na publika, jak zamýšlených tak nezamýšlených; posouzení médií na základě kritérií kvality; a zkoumání předpojatosti médií, která může mít na obsah účinek jak systematicky, tak nezamýšleně. (ibid.)

Nyní se přesuňme od motivů a důležitosti zkoumání mediální reprezentace k reprezentaci jakožto termínu, který je třeba si více přiblížit. Budeme-li předpokládat, že tyto reprezentace nějakým způsobem představují realitu, měli bychom si uvědomit, že každé sdělení se vztahuje k nějaké skutečnosti, stojící mimo média. Jedná se jak o fyzický svět, který nás obklopuje, tak o svět „*soudů, představ a sociálních vztahů, v němž žijeme a které se k těmto prvkům vztahují, a využívají představy, jež o tomto světě sdílíme s dalšími příslušníky naší společnosti. Reprezentací se v mediálních studiích rozumí v zásadě dva vzájemně se doplňující jevy: (1) fakt, že mediální produkce předvádí v nějaké podobě svět, jak ho známe či*

jsme schopni a ochotni akceptovat, a současně (2) skutečnost, že v tomto předvádění jsou abstraktním – tedy ideologickým – pojmům (válka, individualismus, ženská otázka, podnikatelé, česká povaha, třída, rodina, dobro, vítězství apod.) dávány konkrétní podoby. “[Jiráček, Köpplová, 2009, s. 288] Dá se tedy říci, že se jedná o produkci obecných soudů a představ, vyobrazených konkrétně jako výjevy či údaje. O reprezentaci skutečnosti se jedná v případě, že jsou v mediálních sděleních obsažena jen taková fakta, která jsou v souladu s ideologií vyznávanou ve společnosti, jíž jsou určena.

3.1.1. Úrovně reprezentace

Pro potřeby zkoumání mediálního obrazu islámu je také důležité zmínit úrovně reprezentace, podle kterých budeme moci relevantní reportáže analyzovat. Dle předního českého teoretika médií Tomáše Trampoty jsou rozlišovány na základě ustálenosti způsobu zobrazení a vztahu k realitě. Řadíme sem typ, archetyp a stereotyp. Každý z těchto pojmů označuje, jak intenzivně je ustálená vazba mezi reprezentovaným fenoménem a jeho popisem a rozdílnost vztahu mezi popisem a realitou.

Typem nazýváme opakovanou prezentaci jistého projevu, v němž není kladen důraz na individuální rysy (které ovšem úplně nezanikají), ale na typické atributy, ty jsou společné všem představitelům tohoto typu. Je příliš prokreslen do hloubky, proto se nestává stereotypem (viz níže). V žánru zpravodajství hovoříme například o typu politika, v našem případě - muslima. Někdy je tato typizace aktérů podrobnější – radikální muslim. Typizovat lze také situace a způsoby, jakými je zobrazena.

Archetypem rozumíme opakovanou reprezentaci, jež je plně zakořeněna v dané kultuře. Nalezneme jej pod povrchem zpravodajského příběhu. Jsou v něm obsaženy fundamentální hodnoty a principy týkající se života, dobra a zla a atd. Ve zpravodajských příbězích tak můžeme pozorovat archetypální situace. Boj proti terorismu můžeme kupříkladu z této perspektivy vyložit jako zápas dobra (Západu) proti zlu – teroristům muslimského původu, jež chtějí zničit naši kulturu.

Stereotyp představuje dlouhodobou reprezentaci, zjednodušující a zkreslující původní fenomén. Důvodem může být omezený prostor ve zpravodajství, nepostačující k důkladnému představení všech aktérů v reportáži. Stereotypní reprezentace bývá založena na předsudcích, jež jsou o dané sociální skupině ve společnosti dlouhodobě sdíleny, což může tyto předsudky ještě posilovat. Jsou-li totiž divákům soustavně předkládány stereotypy muslimů či islámu,

nelze se divit, že takovéto publikum k nim zaujme negativní postoj a může dojít až k jejich stigmatizaci či dokonce exkluzi. [Trampota, 2006, s. 93-94]

Stereotypy však nejsou tvořeny jen médii, vznikají v každodenním životě jako součást sociální konstrukce reality jedince a to na základě komplikovaných vztahů ve společnosti, nikoli z iniciativy jednotlivce. Blíže se touto problematikou zabýval Walter Lippmann ve svém díle *Public Opinion*, v němž představuje čtyři funkce stereotypů. Jedná se o uspořádání reality do jednoduše pochopitelné podoby; zkratkovitost vedoucí přímo k významu; představují konsenzus společnosti v pohledu na svět; a vyjadřují naše hodnoty a postoje. [Burton, Jiráček, 2001. s. 189]

Nyní, když jsme si vyložili pojem mediální reprezentace a představili její úroveň, se můžeme zaměřit na nároky, které jsou v západní společnosti na tyto reprezentace kladeny, tedy na nároky objektivit, vyváženosti a nepředpojatosti.

3.1.2. Normativní nároky mediálních obsahů¹¹

Prvním takovým požadavkem, kterému zde budeme věnovat pozornost, je objektivita. V případě zpravodajství v liberálnědemokratických zemích jsou požadavky na objektivitu mediálních sdělení velmi silně akcentovány a stávají se tak podstatným prvkem v hodnocení jejich kvality.

Objektivitu lze nahlížet v zásadě ze dvou perspektiv. „Z hlediska žurnalistické profese je artikulován názor, že objektivita je možná prostřednictvím dodržení určitých profesních (novinářských) postupů. V rámci mediálních studií je ale silně akcentován názor, že objektivita má charakter nedostižného ideálu (Tuchmanová, Fiske, atd.) a jako pojem fakticky zastírá subjektivní povahu zpravodajství, protože realitu jsme nuceni poznávat vždy prostřednictvím nějakého subjektu, (ať už jde přímo o nás, nebo o novináře, který se nám snaží reálné dění zprostředkovat.)“ (s. 144)

Pojetí objektivit bychom našli velké množství, není však prostor zabývat se jimi vyčerpávajícím způsobem. Proto zde pro ilustraci zmíním pouze pojetí ze schématu objektivit Jörgena Westerstähla a kol. Zjednodušeně se jedná o to

1. „jaké informace jsou do zprávy zahrnuty a jaký je jejich vztah k reálnému stavu situace a

¹¹ V tomto oddílu budu vycházet z díla Tomáše Trampoty, pokud nebude řečeno jinak. [Trampota, 2006]

2. *jak si zpravodajské zpracování dokáže udržet odstup od události a poskytnout všem adekvátním stranám významově rovnocenný přístup.*“
(s. 146)

Jak již bylo naznačeno výše, na objektivitu lze nahlížet jako na nedostižný ideál. Položme si tedy nyní otázku, z jakých důvodů média nepředstavují zrcadlo, které jen pasivně odráží nerovnosti ve společnosti, a kde vzniká prostor pro jeho „pokřivení“.

Prvním důvodem může být vliv na obsah sdělení, který na ně mají jejich tvůrci. Ti často reprodukují nerovnosti, které jsou ve společnosti zakořeněny. Mohou být založené na rase, genderu, sexuální orientaci i náboženství, v tomto případě islámu. Jedním z důvodů je, že mediální průmysl v západním světě byl odnepaměti řízen příslušníky bílé rasy ze střední až vyšší třídy. Média tak odrážejí především jejich pohled na svět a pohled ostatních skupin společnosti neberou v úvahu.¹² [Croteau, Hoynes, Milan, 2012, s. 185-186] Tvůrci mediálních sdělení také, díky tomu, že jak televizní zpravodajství, tak tištěné noviny, nemají neomezený prostor, musí rozhodovat o důležitosti zařazení či vynechání jednotlivých faktů. Novinář tak do médií vnáší svým výběrem subjektivitu. Zmíněný proces je ovlivňován také vnějšími i vnitřními tlaky na novináře. Například, aby kvůli zvýšení sledovanosti či čtenosti, vybíral jen divácky atraktivní témata.

Dalším vlivem, který hraje vychylující roli v objektivitě mediálních reprezentací, je kontext daného prostředí. Jedná se o vliv historie, který je v případě islámu zvláště relevantní, (jak již bylo naznačeno výše v líčení problematického vztahu islámu k západnímu světu), a sociálního, ekonomického a kulturního klimatu. *„Ve všech zpravodajských příbězích jsou skryty jisté latentní nevyřčené hodnoty kultury, v níž (a pro níž) jsou zprávy reprodukovány. To se může nejcitelněji projevat u zahraničního zpravodajství a informování o jiných kulturách (a tedy hodnotových systémech). Jejich interpretace je vždy vkládána do hodnotového rámce domácí kultury, který je prezentován jako daný a samozřejmý.“* (s. 147)

Existují také případy, ve kterých o objektivitě příliš uvažovat nelze. Jedná se například o lidsky jímavé příběhy (human interest stories) nebo angažovanou žurnalistiku. Od objektivních požadavků se ustupuje také v případě veřejných zájmů, kdy média zjevně strání některým účastníkům události – může se jednat například o obhajování menšiny, zpravování

¹² Napravit tuto situaci se pokoušela celá řada aktivistů z hnutí prosazujících změnu těchto poměrů. Chtěli rozšířit perspektivu nahlížení na svět tak, aby lépe vyjadřovala i názory jiné části populace. Za tímto cílem zakládali alternativní média. Jejich úsilí vedlo v některých aspektech ke snížení sociálních nerovností ve společnosti a k ovlivnění organizace mediálního průmyslu. (ibid.)

o porušování lidských práv nebo nebezpečí pro společnost a její řád. Lze říci, že pokud je společnost ohrožena narušením stability, média od objektivitu opouštějí, protože by to nebylo ve veřejném zájmu.

Dále je nutné položit si otázku, zda vůbec existuje něco jako vnější objektivita. Lze svět, který nás obklopuje, nahlížet jako objektivní realitu? Každý ji přece uchopujeme jinak, a to na základě svých kulturně podmíněných hodnotových vzorců, jejichž prostřednictvím si ji také vykládáme.

V akademické reflexi se můžeme setkat s názory nahlízejícími objektivitu kriticky, ať už z důvodu její, již zmíněné nedosažitelnosti, nebo zdůrazňující její skryté významy. Koncept objektivitu a vyžadování jejího naplňování tak lze vnímat, dle Johna Fiskeho, jako součást ideologie novinářské profese, která slouží k ospravedlnění role novinářů v liberálnědemokratických společnostech. Novináři se také často zbavují odpovědnosti za obsah svého sdělení tak, že je spojí s informačním zdrojem, ze kterého toto sdělení pochází. Za případné chyby pak nemohou oni ani jejich domovské médium, ale právě tento mimo stojící informační zdroj.

Podle Guy Tuchmanové se pak objektivita stává jakýmsi „strategickým rituálem“. Kromě výše uvedeného způsobu pak jmenuje ještě čtyři další. Jedná se o uvádění dvou protichůdných tvrzení, což vzbuzuje dojem, že o události bylo referováno vyčerpávajícím způsobem; prezentaci podpůrného důkazu – citování dodatečných faktů, jež mají „mluvit samy za sebe“; citování jiných lidí – tím, že novinář jen zopakuje to, co řekl o daném problému někdo jiný, se zbavuje odpovědnosti za tento názor; a strukturování informace - předpoklad, že ty nejdůležitější informace budou prezentovány na začátku reportáže a důležitost ostatních bude klesat s přibývajícím stopáží. (s.149)

Vedle objektivitu patří mezi normativní nároky také vyvarování se předpojatosti (bias) a naopak dodržení vyváženosti (balance).

„Předpojatostí se v mediální a politické praxi rozumí opakující se pravidelnost ve zkreslování reality (jdoucí nad rámec konstituování mediální reprezentace, které vyplývá ze samé podstaty příslušného mediálního produktu, např. zpravodajství), negativní zobrazování nejrůznějších menšin, přehlížení či nesprávná interpretace role žen ve společnosti nebo preferování či očerňování politické strany nebo směru.“ [Jirák, Köpplová, 2009, s. 313]

„Výváženosť se (...) rozumí požadavek nereprezentovať udalosť pouze z perspektivy jednoho z účastníků, nýbrž najít i názor protistrany (schematicky bývá tento přístup k vyvážení formulován do požadavku „nechat promluvit obě strany“). (...) Obecně lze vyvážení chápat jako cílevědomé „vyvažování“ nejrozličnějších předpokladů, k nimž mají média jako společenské instituce nescit hodnoty společnosti, v níž působí, sklon.“ (ibid.)

3.1.3. Výběr témat mediálních obsahů

Jak již bylo řečeno výše, subjektivní výběr zpráv novinářem je jedním z důvodů, proč nelze dosáhnout zcela objektivní mediální reprezentace. Nyní se na tuto problematiku podíváme blíže. Budeme vycházet z toho, že ve zpravodajství mají procentuálně odpovídat počty reportáží o dané skupině tomu, jaké procento jí náleží v populaci; je-li jí v médiích věnován prostor menší, hovoříme o podreprezentovanosti; v opačném případě o nadreprezentovanosti.

O tom, jak a za jakým účelem probíhá výběr témat, jež jsou předkládány divákům, pojednává teorie Agenda setting. Média tak do svých sdělení zařazují i v dlouhodobější perspektivě některá témata často a jiná jsou jimi pravidelně opomíjena. V tomto ohledu je systém poměrně konzistentní. Divákům se tak předkládá to, co mají považovat za důležité a o čem přemýšlet, tedy co je podstatný společenský problém a co nikoli. Díky tomu, že naše média informují poměrně pravidelně o činech muslimů, nastolují české populaci námět k přemýšlení, který by jinak nedostala. Jak již bylo řečeno výše, v ČR žije řádově několik tisíc muslimů, se kterými většina lidí ani nepříjde do styku, natož aby o nich začala přemýšlet či se jich obávat. Nebyl zde však proveden žádný výzkum, který by komplexněji analyzoval tematické zaměření reportáží s muslimskou tematikou. Pokud ale budeme předpokládat, že se situace zde podobá té zahraniční¹³, můžeme nastínit hypotézu, že v ČR budou nadreprezentována mediální sdělení týkající se konfliktních skupin muslimů v poměru k ostatním skupinám muslimské populace. Tuto hypotézu se pokusím ověřit v analytické části této práce.

3.2. Relevance zkoumání mediální reprezentace

Výše zmíněná problematika normativních nároků spolu s účinky, které mají mediální sdělení na svá publika, představuje důležitost zkoumání mediálních reprezentací. Pokud by tyto nikdo neanalyzoval, nešlo by dost dobře zjistit, zda jsou tyto nároky dodržovány či

¹³ Například výzkum *Religion and Conflict in the News* provedl analýzu deníků z USA, Francie, Británie a Turecka mezi lety 2002-2004 a prokázal, že 4 z 5 příspěvků o muslimech byly ve znamení konfliktu. Pro srovnání uveďme, že u křesťanství šlo o pouze 2 z 5 příspěvků o křesťanství. [Hungerford, 2006]

nikoli. V následujícím oddílu se budeme zabývat právě možnými následky nedodržování těchto požadavků.

3.2.1. Účinky pokřivené reprezentace

Názory na účinky pokřivené reprezentace se liší. Zmiňme nejdříve pozitivní náhled na tento fakt, jenž je vyjádřen v tzv. funkcionální teorii médií. Média jsou v ní pojímána jakožto prostředek společenské kontroly a měla by tedy zdůrazňovat společenské a ekonomické hodnoty, které vyznává většina. Ti, kteří jsou ochotni se přizpůsobit, mají být odměňováni a za odchýlení naopak trestáni. Cílem je, aby byly v médiích viditelné hlavně žádoucí autority a elity. [McQuail, 2009, s. 371] Pozitivní přínos má z pokřivené reprezentace také publikum za předpokladu, že se chce u příjmu informací hlavně zabavit či odreagovat od vlastních starostí a o pravdivost informace mu příliš nejde. Divák tedy bude spokojený, pokud uvidí co nejvíce bizarních a abnormálních jevů, ať už se jedná o různé mýty, fikci, fantazii, o věci zábavné či nostalgické. Mnozí se prostřednictvím médií chtějí dostat spíše mimo realitu, hledají si v nich různé vzory a fakt, že tyto neexistují, jim nevadí. Pro většinovou populaci tak z jistého úhlu pohledu není na pokřivené mediální reprezentaci nic špatného. Posílí její řád, diváky pobaví a ještě jim umožní únik a odreagování se od reality. [McQuail, 2009, s. 372]

Odlišná situace platí pro příslušníky skupin, jejichž obraz je v médiích pokřivován. Například přináší-li o jisté menšině média pouze negativní sdělení, může to vést k vytváření xenofobních postojů ve společnosti. Na tento jev upozorňoval ve svých rozsáhlých výzkumech například významný nizozemský sociolog Teun A. van Dijk. Tvrdí, že díky přítomnosti rasismu v denním tisku se rozšiřuje rasismus a etnocentrismus v evropské společnosti. [van Dijk, 1991] To se týká také situace muslimů na našem území, kterým jejich mediální obraz zřejmě v životě nic pozitivního nepřináší.

O účincích médií na publika a jejich typech bychom mohli mluvit dlouze, avšak pro naše účely zmíním pouze vliv na postoje diváků a veřejné mínění. Jak již bylo řečeno výše, tento vliv byl v minulosti značně přeceňován. Dnes se očekává, „že *média poskytnutím informací o existenci určitého problému a naznačením jistých možností mají významnou schopnost ovlivnit (přestože většinou nezáměrně) názory jednotlivců. (...) Ovlivnění postojů je mnohem méně pravděpodobné dokonce i tehdy, přináší-li média nové a významné hodnotící informace. Postoje jsou odolné vůči změnám a mění se jen velmi pomalu. Jsou vzájemně propojeny a vytváří obecnější názor na svět.*“ [McQuail, 2009, s. 530]

Postoje jednotlivce utváří spíše sociální prostředí, ve kterém žije. Člověk chce být v názorové shodě jak se svým okolím, tak hlavně sám se sebou, protože chce, aby jeho názory byly vzájemně slučitelné. Hovoříme o dosažení kognitivní shody. Narušení tohoto stavu je pro jednotlivce nežádoucí. Mnohdy se tak snaží mediální obsahy selektovat a věnovat pozornost jen tomu, s čím souhlasí, což vede k posilování jeho postoje. (ibid.)

Žije-li ovšem jedinec v sociálním prostředí, které se dozvídá informace o muslimech ve většině případů prostřednictvím médií, může být tento účinek značně umocněn. Snaží-li se nás média přesvědčit o něčem, co známe i my i naše okolí z každodenní reality, je to pro ně mnohem těžší a dá se říci takřka nemožné. Muslimy však ve valné většině neznáme ani my ani naše okolí. Pokud nám tedy teorie médií říká, že vliv na postoje publika má spíše okolí jedince než média, musíme si uvědomit, že v tomto konkrétním případě reprezentace muslimů v České republice se dostáváme do jakéhosi „kruhu“. Okolí má, jak již bylo řečeno výše, informace hlavně z médií, a tak jen reprodukuje tyto, vliv médií zde tedy dominantní je. Proto je důležité zkoumat, jaké informace jsou divákům předkládány.

3.3. Zkoumání mediální reprezentace islámu

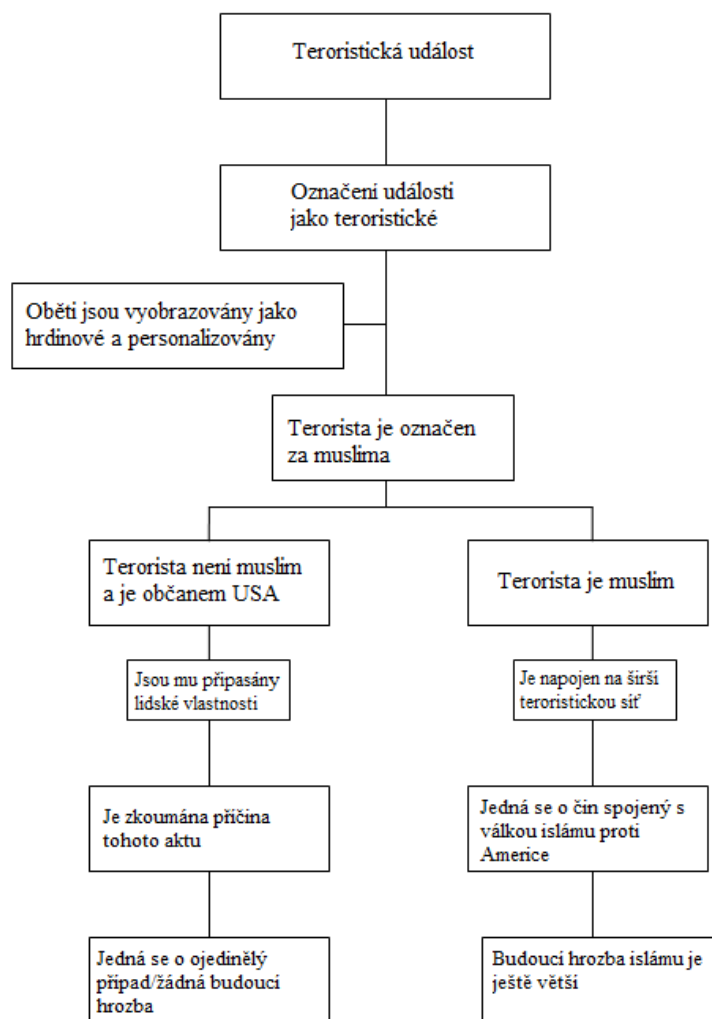
Pokud bychom nahlédli do již provedených prací, zjistíme, že mediální reprezentace muslimů a islámu se v průběhu času měnila. Abychom mohli tento vývoj lépe zachytit, vybrala jsem ty výzkumy, které tento vývoj ilustrují. Ačkoli se jedná o výzkumy z různých zemí většinou západního světa, lze se domnívat, že situace v ČR, díky globalizaci médií a informací, není úplně odlišná. Hlavním zlomem jsou v této oblasti zkoumání události 11. září.

O situaci před tímto mezníkem se dočteme například ve výzkumu *Comparative Analysis of Mainstream Discourses, Media Narratives and Representations of Islam in Britain and France Prior to 9/11*. Ve francouzském a britském tisku se podle jejích závěrů již před 11. zářím o muslimech mluvilo velmi stereotypně. Zkoumaná média je reprezentovala jako osoby exotického původu se sklony k fanatismu a delikvenci. [Brown, 2006, s. 310].

Po zmíněném datu pak počet sdělení s muslimskou tematikou vzrostl, jak dokládá analýza Johna E. Richardsona *Get shot of the lot of them: election reporting of Muslims in British newspapers*. Počet reportáží o muslimech a islámu ve Velké Británii se zvýšil z průměrné 1 novinového příspěvku za den v roce 1997 na 10 příspěvků za den v roce 2005. [Richardson, 2009] Podobný výzkum pro ČR mi není znám, ale lze předpokládat, že tento vývoj bude zobecnitelný také na situaci v naší zemi.

Z výzkumů po 11. září vyplývá, že muslimové jsou líčeni jako konfliktní, jak dokládá například již výše zmiňovaný výzkum *Religion and Conflict in the News*. Ve sledovaných denících se ukázalo, že muslimové jsou většinou reprezentováni v konfliktním rámci více než křesťané a velmi vzácně uvádí muslimy jako oběti násilí. [Hungerford, 2006]

Situaci po 11. září se věnuje také výzkum *Framing Islam: An Analysis of U.S. Media Coverage of Terrorism Since 9/11*. Na datech pořízených mezi lety 2001-2010 v hlavních amerických denících a internetových zpravodajstvích televizí ukazuje způsob, jakým tato média referovala o terorismu. Pokusil se vysledovat vzorce zpravodajství, které podle něj rozněcují strach z islámu. Tyto zachycuje schéma č. 2.

Zdroj: Powell, 2011

Schéma 2 Vzorec referování o teroristickém útoku v amerických médiích

Ve schématu si lze všimnout zcela odlišného líčení v případě, že se prokáže, že teroristou byl muslim. Pokud se jedná o amerického občana, zabývají se média jeho osobními rysy, důvody jeho činu a neočekává se žádná další podobná hrozba. V situaci, že terorista je muslimského původu, je automaticky zařazen do širší sítě teroristických buněk, jeho čin je vřazen do války muslimů proti Spojeným státům a lze očekávat další podobné činy. [Powell, 2011]

V České republice se pak mediální reprezentaci islámu věnovaly, pokud je mi známo, jen dvě práce, které jsem zmínila již jako ilustraci pro popis zdejšího mediálního prostředí.

V této podkapitole jsem se pokusila nastítnit, jakým způsobem se vyvíjela mediální reprezentace islámu v západním světě a postihnout hlavní poznatky, které přinesly její výzkumy.

4. Metodologie

Jak již bylo řečeno v teoretické části této práce, obraz islámu v českých médiích zatím nebyl příliš prozkoumán. Důvodům, proč se tímto tématem je důležité zabývat, jsme se věnovali již v části teoretické. Jedná se především o fakt, že pokud se jedná o náboženské menšiny, stejně jako v případě rasy, či genderu, mívají média často sklon ke stereotypnímu zobrazování a jejich mediální obraz bývá oproti tomu reálnému pokřiven. Aby se nám tuto situaci podařilo alespoň částečně zmapovat, musíme tento obraz analyzovat. Nyní se budeme zabývat způsoby, jakými tuto analýzu provedeme, tedy metodologií výzkumu.

4.1. Výzkumná metoda a její zdůvodnění

Cílem naší práce je jednak zjistit, jakých témat se týkala sdělení, v nichž figurují muslimové, jednak prozkoumat, jak jsou v naší televizi zobrazováni a zda toto zobrazování koresponduje s tím, co se v jeho průběhu říká za sdělení. Vzhledem k tomu, že naše vytyčené záměry jsou dosti odlišné, budeme muset zvolit dvě metodologie, které budou pro jejich naplnění optimální. Pracovat přitom budeme na relevantních 152 reportážích, které budou vybrány podle níže popsaných kritérií.

V první části nám půjde o vytvoření typologie témat, která se vyskytovala v pro nás relevantních reportážích, o jejichž výběru budeme hovořit níže. Tato typologie bude sestrojena tak, že budou pročitány všechny relevantní reportáže odvysílané ve zvoleném období a kódovány podle toho, o jakém tématu vypovídají. Následně se začnou výpovědi shlukovat do větších kategorií. Na základě tohoto lze procentuálně vyjádřit, jakým tematickým celkům byl věnován největší prostor vůči ostatním. Z dosud provedených výzkumů západních médií, uvedených v minulé části této práce, vyplývá, že se o tomto náboženství hovořilo jako o exotickém, cizím a konfliktním. Naším úkolem je ověřit hypotézy, že se média zabývají především tématy, kde muslimové hráli konfliktní až agresivní roli a dále reportáže, týkající se cizosti muslimů a islámu v evropském prostředí.

K naplnění tohoto cíle jsem se rozhodla pro metodu kvantitativní obsahové analýzy, vycházet přitom budu převážně z díla *Analýza obsahu mediálních sdělení* od Schulze, Reifové a kolektivu. Jedná se tedy o „kvantitativní výzkumnou metodu pro systematický a intersubjektivně ověřitelný popis komunikačních obsahů, vycházející z vědecky podloženého kladení otázek.“ (s. 30) K výhodám této metody patří její přenositelnost, výsledky jsou tedy objektivní a nezávislé na výzkumníkovi, který ji prováděl. Další předností je možnost analyzovat velké množství textů či jiných obsahů a výsledky (statistické údaje) je možné

následně podrobit statistickým analýzám. Závěry lze pak jasně a přehledně prezentovat formou tabulek a grafů. Díky vysoké míře strukturovanosti je u této metody také vysoký stupeň ověřitelnosti výstupů. Strukturovanost spočívá v tom, že každý krok, který v analýze podnikneme, podléhá explicitně danému pravidlu. Výsledkem a zároveň cílem této metody je kvantitativní popis zprostředkovaných obsahů, na základě kterých můžeme potvrdit či vyvrátit naše hypotézy řečené výše.

Ve druhé části, která se má zabývat popsáním mediálních obrazů, týkajících se muslimů a islámu a korespondence obrazů a mluveného textu v reportáži, je situace v metodologické rovině složitější. Analýzám televizního vysílání a vizuálního obrazu není věnována příliš velká pozornost, i přes to, že vizuální složka je v televizním zpravodajství minimálně stejně, a podle většiny výzkumníků i více důležitá než mluvené slovo. [Altheide, 1996, str. 64] Většina textů o vizuálních analýzách je pak věnována analýzám fotografií, jednu z výjimek tvoří dílo z roku 1996, věnující se mimo jiné také přímo analýze televizních zpráv, *Qualitative media analysis* od Davida L. Altheide. Pro analýzu je dle jeho návodu vhodné používat jednotlivé reportáže a ne celá zpravodajství, čehož se budeme držet i v této práci. Dále navrhuje textový popis, o čem reportáž byla, jaké se v ní vyskytují motivy (například boj dobra a zla), zda byly použity nějaké specifické výrazové prostředky, kdo jsou aktéři v reportážích, jaké jsou zdroje informací reportáže a nakonec provádí typologii obrazových sdělení. Tato metoda ani žádná mně známá metoda se však nezabývá korespondencí mluveného slova a obrazového materiálu, který se ve chvíli promluvy vysílá. Proto pro analýzu reportáží k našim účelům nelze použít žádnou stávající etablovanou metodologii a je nutné vytvořit svoji.

Nejprve se musíme rozhodnout, zda zvolíme kvantitativní či kvalitativní metodologii. Pokud se podíváme na charakter možných variant výzkumů, zjistíme, že bude lépe zvolit metodologii kvalitativní. Hlavním důvodem je absence výzkumů zaměřených na tuto problematiku. Pro výzkum kvantitativní je totiž důležité, aby oblast byla již náležitě zmapována, má testovat, zda jsou naše závěry správné, tedy testuje již existující a teorií podložené hypotézy, které my nemáme. Proto je nutné nejdříve na základě kvalitativního výzkumu vytvořit tyto hypotézy a výzkumem kvantitativním je později ověřit, což již není možné vzhledem k rozsahu této práce. Konkrétním krokům naší analýzy se budu věnovat v části věnované analýze dat. [Disman, 2002, str. 291]

4.2. Výběr zkoumaného vzorku

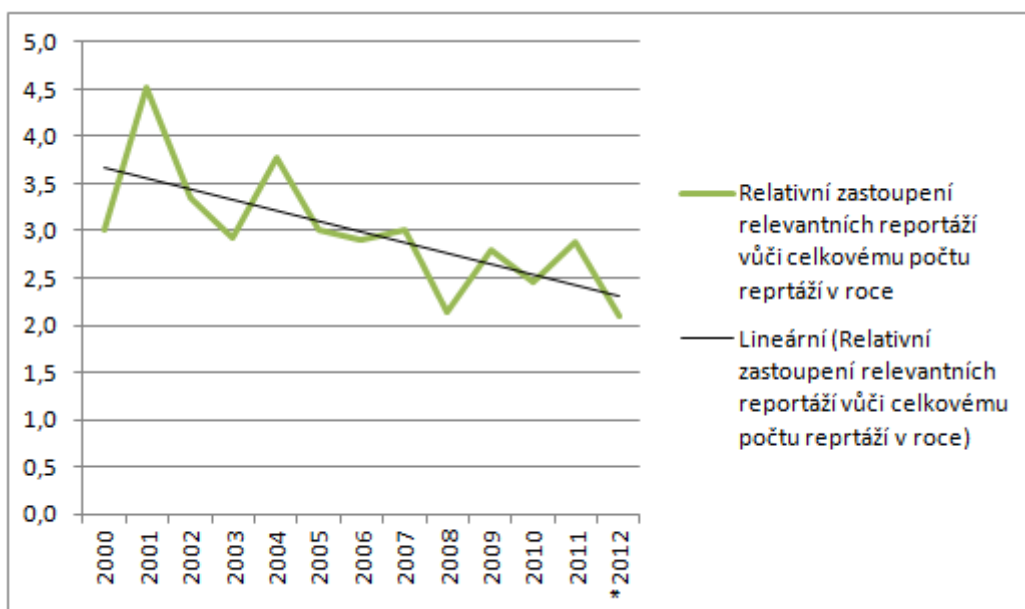
Na samém počátku výběru vzorku, na kterém budou naše analýzy prováděny, stojí volba média. Vzhledem k tomu, že média jsou považována za hlavní informační zdroj o islámu a muslimech pro obyvatele České republiky, jak jsme se dočetli v minulé části této práce, budeme považovat za jedno z hlavních kritérií výběrů velikost publika konkrétních médií. Proto zvolíme televizní zpravodajství, které má sledovanost a tedy i dopad na veřejné mínění větší než zpravodajství tištěné. Dalším důvodem je možnost analyzování obrazového materiálu, který je vzhledem k povaze média daleko rozsáhlejší než u tištěných či internetových zpravodajství. V našem mediálním prostoru patří ke třem nejsledovanějším televizním zpravodajstvím Televizní noviny na komerční TV NOVA, Zprávy na taktéž komerční TV Prima a Události na veřejnoprávní České televizi. Z těchto jmenovaných budeme analyzovat Události a to především ze dvou důvodů. Prvním je dostupnost archivu vysílání z námi analyzovaného roku 2010, který obě komerční televize nemají zpřístupněn. Druhým je předpoklad, že veřejnoprávní televize je nejméně tendenční. Proto, objevíme-li v jejím vysílání nějakou vychylující tendenci, lze ji v minimálně takovéto míře očekávat u vysílání zpravodajství komerčního.

Dále je nutné zvolit vhodná klíčová slova, na jejichž základě budou reportáže vyhledávány. Vzhledem k tomu, že se má jednat o reportáže o islámu, budeme považovat za relevantní ty, které obsahují klíčová slova a od nich odvozené výrazy¹⁴: islám*, muslim*, Korán*, mešita, džihád, Mekka, Medina, šaría, sunn*, šíit*, minaret, Alláh, imám. Všechna tato slova jsou velmi silně spjata s islámem a divákovi se s islámem asociují i přes to, že se v reportáži o islámu přímo mluvit nemusí, poněvadž se jedná o symboly, verze či vyznavače tohoto náboženství.

Dalším kritériem výběru je období, za které budeme reportáže zkoumat. Pro naši analýzu zvolíme období jednoho roku, abychom se vyhnuli sezónním výkyvům. Například analyzovali-li bychom jen září, převládalo by pravděpodobně každý rok zpravodajství o výročí teroristických útoků z 11.9., v listopadu by se zase jednalo o tradiční pout' do Mekky. Při analýzách nějakého průměrnějšího období, které se neváže na žádná významná data či události, bychom však tyto jevy naopak analyzovat nemohli, což by znamenalo určité ochuzení naší analýzy. Vzhledem k tomu, že chceme zkoumat, jaké je tematické složení, tedy co se o muslimech divák dozvídá, bylo důležité vybrat rok, ve kterém se nestala žádná důležitá událost, která by zastiňovala všechny ostatní a zároveň, rok relativně nedávný. Od

¹⁴ Hvězdičky za slovy slouží k vyhledávání všech slov, v nichž jsou tyto výrazy obsaženy

roku 2011 budou pravděpodobně převládat zpravodajství o situaci revolucí v arabských zemích, které je nadprůměrné a mohlo by překrývat menší události v jiných zemích. Podíváme-li se na schéma (3) vývoje počtu relevantních zpráv, (vyhledaných na základě klíčových slov, uvedených výše) v Událostech České televize od roku 2000-současnost, zjistíme, že se počet reportáží vlivem událostí v arabském světě zvýšil v roce 2011 z dnešního pohledu, avšak ne z perspektivy celého sledovaného období. Proto se lze domnívat, že pokud bylo relativně zachováno procento reportáží, věnovaných islámu, dělo se tak na úkor reportáží o jiných událostech. Můžeme si tedy všimnout, že z dlouhodobého pohledu stále počet reportáží věnovaných námi zkoumané problematice klesá a tuto tendenci nezměnily ani poměrně významné události, jakými jsou zmíněné revoluce v arabském světě.

Zdroj: Anopress IT

Schéma 3 Vývoj počtu televizních reportáží v Událostech v letech 2000-2012 (do 19.4.)

V neposlední řadě se musíme věnovat také výběru vzorku z celku relevantních reportáží. Pro potřeby kvantitativní analýzy bude nutné analyzovat všech 152 reportáží, abychom se vyhnuli problémům způsobeným poměrně malým celkovým počtem relevantních reportáží, kdy by i při menší redukci vzorku vznikla poměrně velká statistická chyba. Pro potřeby analýzy kvalitativní budou vybrány reportáže z různého časového období, různé tematiky a stopáže, tak aby bylo zmapováno co největší spektrum reportáží v daném roce. Musíme si také uvědomit rozsah této práce a tematickou a časovou pestrost relevantních reportáží, proto můžeme uvažovat o přibližně 30 kvalitativně zanalyzovaných reportážích.

4.3. Sběr dat

Vyhledávání reportáží proběhlo zadáním klíčových slov, požadovaného časového období (1.1.2010-31.12.2010) a výběrem relevantního pořadu (Události, Česká televize) do databáze Anopress IT, který umožňuje fulltextové vyhledávání reportáží, či článku dle zvolených kritérií. Výstupem je výpis obsahující plné texty 166 reportáží, jejich délka, datum a čas. Ten je však vhodné důkladně přezkontrolovat, neboť některé cizojazyčné výrazy odpovídají muslimským, ačkoli s nimi nemají nic společného, nebo jsou některá klíčová slova v českém jazyce použita ve formě přirovnání. Tyto reportáže, které nemají s tématem našeho zkoumání nic společného, musíme vyřadit. V našem případě šlo celkem o 14 případů. Jednalo o klíčové slovo sunn*, díky němuž bylo do relevantních článků zařazeno 7 reportáží o cestovní kanceláři Sunny Days, která se sunnou či sunnity nemá nic společného. Dalším problémem je užívání slova Mekka jako přirovnání v českém jazyce. Toto slovo bylo ve 4 případech použito ve smyslu centrum nějaké skupiny, či sportu. V jednom případě šlo o reportáž o Islámábádu, který má v tomto případě s islámem společný pouze název. Ve dvou případech byly Anopressem zakódovány také reportáže, které měly jen název a nic více, proto jsem je vyřadila. Na základě seznamu takto vybraných a následně vytříděných 152 relevantních reportáží jsem vyhledávala konkrétní reportáže ve volně dostupném internetovém archivu České televize, který umožňuje volbu přehrání reportáže podle data a názvu.

4.4. Analýza dat

Průběh kvantitativní analýzy byl naznačen již v úvodu této části, nyní ji však můžeme ještě rozvést. Jednotlivé reportáže ze souboru 152 reportáží budeme pročitat a kódovat podle témat, kterým se v reportáži věnují. Před tímto úkonem ještě nebudeme tvořit žádné kategorie, do kterých bychom je rovnou řadili. Tyto budeme tvořit až v průběhu analyzování reportáží. Teprve když nám vyvstane tematický celek, můžeme ho označit za kategorii. Takto budeme analyzovat všechny reportáže. Také si budeme všímat, zda se v daném roce neobjevila událost, která by zasáhla zpravodajskou relaci ve více dnech. Výstupem našeho úsilí bude zjištění, jaká tematická skladba reportáží byla divákovi v roce 2010 předkládána a zda se v tomto roce udály nějaké velké události, které se v médiích řešily více dní. Také si sestavíme tabulku a počty reportáží, odvysílaných v každém měsíci v tomto roce, abychom věděli, zda některý z měsíců není nadprůměrný v referování o zkoumaném tématu. Na základě těchto zjištění se nám bude lépe pracovat při vybírání reportáží pro kvalitativní analýzu, protože

budeme zorientováni ve skladbě událostí v daném roce a nestane se nám tak, že bychom nějakou z důležitých událostí kvalitativně neanalyzovali.

Při následné kvalitativní analýze zaměříme svoji pozornost na několik jevů, které byly již také naznačeny výše. Bude se jednat o analýzu obrazů vytvořením typologie těchto obrazů a aktérů, které tyto zobrazují. Dále budeme zkoumat korespondence obrazu a mluveného textu.

Postupovat budeme tak, že si vytiskneme úplné přepisy zvolených reportáží, získaných, jak bylo řečeno výše, prostřednictvím Anopressu IT, s větším řádkováním. Do těchto textů budeme ručně zaznamenávat časy, kdy se měnily obrazy v reportáži, tak, aby popsáný obraz byl pod textem, v jehož průběhu byl odvysílán. Tyto obrazy si budeme zaznamenávat do prostoru pod textem. Ke každému časovému úseku, vymezeného změnou obrazu, tedy budeme mít jasně patrné, co se v něm říkalo. Poté každý tento úsek zanalyzujeme z hlediska korespondence textu a obrazu, které v něm byly odvysílány. Pokud je korespondence v pořádku, zakódujeme ji jako dostatečnou, pokud ne, zakódujeme ji jako nedostatečnou a připišeme, v čem spočívá tato „nekorespondence“.

Když máme zanalyzovány tímto způsobem všechny pro analýzu určené reportáže, pokusíme se izolovat jisté kategorie jak na poli obrazů, tak korespondence. U obrazů se bude jednat o rozpoznání typů aktérů, institucí a dalších výjevů, které se v reportážích budou objevovat. U nekorespondence se budeme snažit vysledovat, kde se nejčastěji objevuje, zda jde o reportáže s nějakým konkrétním tématem, nebo zda se pojí spíše s určitými obrazy atp. Po té co vytvoříme výše nastíněné kategorie, přistoupíme k jejich konečné analýze a vyvození závěrů.

5. Výsledky kvantitativní obsahové analýzy a kvalitativní analýzy mediálního obrazu

V této části práce přikročíme k výsledkům výše popsaného výzkumu. Jak bylo uvedeno, můžeme ho rozdělit na dvě části - kvantitativní a kvalitativní. Pro potřeby kvantitativního výzkumu byly analyzovány všechny reportáže, vybrané na základě výše popsaných kritérií, pro kvalitativní pak na základě zjištění struktury dat ve zkoumaném roce pomocí kvantitativní obsahové analýzy, bylo vybráno 30 reportáží.

5.1. Rozložení reportáží o islámu v roce 2010 (kvantitativní obsahová analýza)

Abychom si mohli o datech udělat lepší představu, je vhodné nejprve zjistit, zda se o islámu hovořilo celý rok přibližně stejně často, nebo zda některé měsíce jsou nadstandartními. K tomu nám pomůže schéma, které nám toto rozložení 152 reportáží přehledně znázorňuje. (Schéma 4)

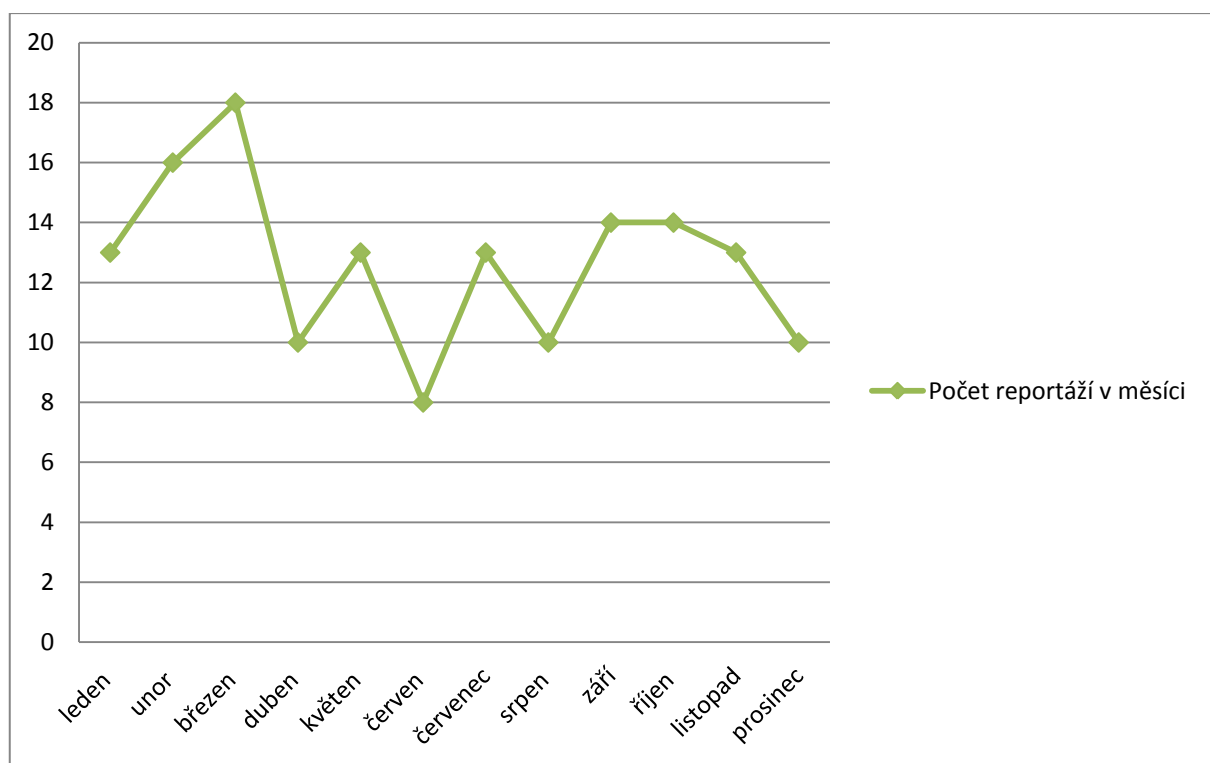

Schéma 4 počet reportáží v roce 2010, podle jednotlivých měsíců

Zdroj: Anopress IT

Na schématu si můžeme všimnout, že počet reportáží kolísal. Nejvíce reportáží bylo odvysíláno v únoru (16) a březnu (18) o něco méně poté v září (14) a říjnu (14). Tato kolísavost se však nedá vysvětlit na základě velkých událostí, která by se v těchto obdobích staly. Jedná se o jednotlivé zprávy, které mají společná jen témata. Jediné co lze považovat za nárůst daný informováním o jedné události, jsou nárůst v únoru, ve kterém Írán pokročil ve

svém jaderném programu a září, ke kterému se váží vzpomínkové akce na 11. září roku 2001 a diskuse o stavbě mešity na Ground Zero v New Yorku. Pokud se podíváme na významné události, které se v Událostech objevily více než jednou, je nevýznamnější z nich podle tohoto kritéria, tedy počtu odvysílaných reportáží zpravodajství o izraelsko-palestinském konfliktu. Toto téma se řešilo v průběhu celého roku, což je pochopitelné vzhledem k dlouhodobé povaze tohoto konfliktu. Druhou nejvýraznější událostí je debata ve Francii a Belgii o zákazu burek. Tyto se také řeší v průběhu celého roku, ne jen v nějakém konkrétním období. Seznam všech událostí, které byly zmíněny více než jednou, jsou uvedeny v následujícím schématu.

Události *	Celkem
Izraelsko-palestinský konflikt	7
Debaty kolem zákazu burek	6
Události 11.9. 2001	5
Nizozemské volby	5
Íránský jaderný program	4
Válka v Afghánistánu	4
Nezdařený atentát na Times Square	4
Stavba mešity na Mannhatanu	4
Karikatury proroka Muhammada	3
Povodně a humanitární krize v Pákistánu	3
Teroristický útok ve Stockholmu	3
Geert Wilders u soudu	2
Teroristické hrozby pro Evropu	2
Piráti v Somálsku	2

* události, o kterých se referovalo více než 1x

Zdroj Anopress IT

Schéma 5 Počet reportáží o uvedených událostech

Všechny reportáže byly rozřazovány také podle kategorií témat, kterým se reportáže věnovaly ve vztahu k muslimům. Proto je u každé kategorie uvedeno, jaké konotace plynou pro muslimy z těchto reportáží. Tedy zda je jev, spjatý s muslimy, brán v pozitivní či negativní roli. Nyní si každou z těchto kategorií ve stručnosti představíme v následující tabulce (schéma 6)

Téma	Charakteristika
Terorismus	Muslimové jsou líčeni jako původci teroristických činů
Integrace - negativní konotace	Integrace je potlačována, je brána jako negativní jev, zákazy náboženských symbolů a důraz na ochranu identity státu
Integrace - pozitivní konotace	Integrace muslimů je líčena jako žádoucí a podporovaná ze strany státu
Blízkovýchodní konflikt	Muslimové jakožto aktéři v blízko-východním konfliktu
Konflikty	Události o konfliktech, ve kterých mají muslimové úlohu
Oběti z řad muslimů	Muslimové jako oběti konfliktů nebo přírodních katastrof
Islám	Události o islámu jakožto náboženství
Mezinárodní a politické vztahy - pozitivní konotace	Politické události v muslimském světě či vztahy s ostatními státy, ve kterých muslimové hrají pozitivní úlohu
Mezinárodní a politické vztahy - negativní konotace	Politické události v muslimském světě či vztahy s ostatními státy, ve kterých muslimové hrají negativní úlohu
Mezinárodní a politické vztahy - neutrální konotace	Politické události v muslimském světě či vztahy s ostatními státy, ve kterých muslimové hrají neutrální úlohu
Ostatní - neutrální konotace	Jiné události, které se nedají zařadit do žádných výše uvedených kategorií, ve kterých hrají muslimové neutrální úlohu.

Zdroj: Anopress IT

Schéma 6 Představení kategorií reportáží

Když jsme si již představili jednotlivé kategorie, můžeme se pomocí grafu (schéma 7) podívat na jejich zastoupení ve zkoumaných reportážích a na základě těchto dat pak potvrdit či zamítnout naše hypotézy, které byly uvedeny již v části věnované metodologii. Pro připomenutí si je však uvedeme také na tomto místě. Jednalo se o ověření hypotéz, že česká média, zastoupená Českou televizí, ve svých zpravodajstvích referují o islámu, stejně jako v jiných západních zemích, kde byla tato problematika již zkoumána, především prostřednictvím témat, kde muslimové hrají konfliktní až agresivní roli a dále reportážemi, týkajícími se cizosti muslimů a islámu v evropském prostředí.

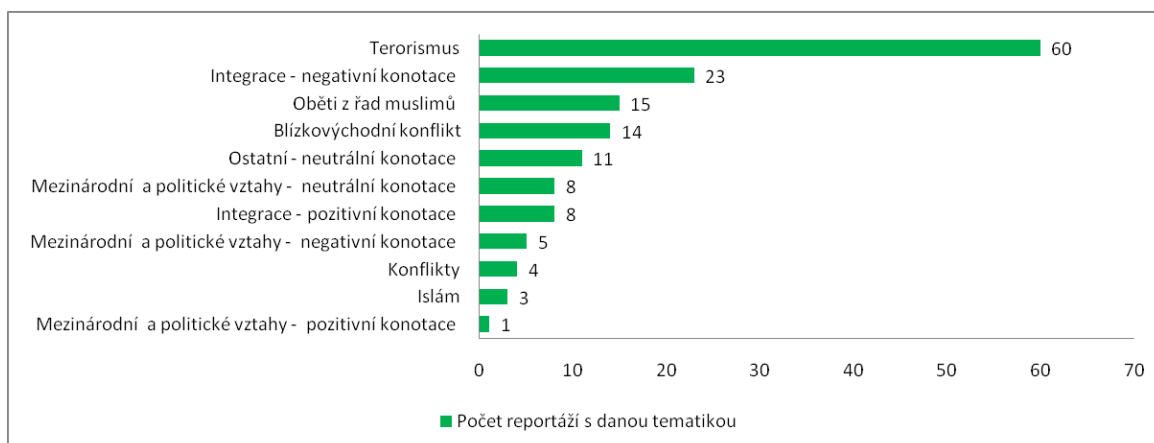

Schéma 7 Počet reportáží v daných kategoriích v roce 2010

Zdroj Anopress IT

Při pohledu na toto schéma zjistíme, že ve zpravodajství České televize s velkým rozdílem převažují reportáže zabývající se muslimy, jakožto původci teroristických útoků. Jako druhé nejčastější téma se pak s velkým odstupem od prvního zmíněného objevují reportáže o integraci s negativní konotací. Zpravodajství o islámu jako takovém se pak objevují jen zcela minimálně. Také podíváme-li se na schéma událostí (schéma 7), o kterých se v Událostech mluvilo nejčastěji, jedná se o události, kde muslimové hrají negativní úlohu teroristů, pirátů, aktérů v konfliktech a jedinců, kteří nechtějí přijmout naše evropské normy a hodnoty. Výjimky tvoří reportáže o humanitární krizi v Pákistánu, ve které hrají muslimové roli obětí a o soudu s Geertem Wildersem, trestně stíhaným pro protiislámské názory.

Na základě těchto zjištění můžeme alespoň pro zkoumaný rok potvrdit naše vytyčené hypotézy, že se o islámu mluví především v negativním světle - jako o náboženství terorismu a problematické integrace. O samotném islámu se pak divák příliš nedozví.

5.2. Obrazové prostředky reportáží¹⁵

Pro analýzu obrazů bylo nejprve nutné vybrat vhodné reportáže. Jak bylo řečeno již v metodologii, naší snahou bylo zvolit reportáže co nejrozumnější, tak, aby bylo analyzováno co nejvíce různých událostí, reportáže různých délek a z různých období. Ačkoli si kvalitativní analýza neklade nároky na reprezentativitu, bylo vhodné zachovat alespoň částečně rozložení četnosti ať už událostí, nebo měsíců tak, aby žádná událost ani období nezůstaly zcela opomenuty. (viz schéma 8 a 9) Ne vždy byly však četnosti dodržovány striktně. Například v případě izraelsko-palestinského konfliktu, kdy byla analyzována pouze jedna reportáž, ačkoli jich bylo odvysíláno 7. Důvod k této volbě byl fakt, že jsem předpokládala, že v tomto

¹⁵ Seznam analyzovaných reportáží spolu s platnými internetovými odkazy, ze kterých jsou dostupné, jsou k dispozici na CD s přílohami.

vleklém konfliktu bude referování o něm již poměrně ustálené a bude tak stačit k analýze pouze jeden zástupce.

Události *	Analyzováno	Odvysíláno
Debaty kolem zákazu burek	3	6
Karikatury proroka Muhammada	1	3
Íránský jaderný program	1	4
Události 11.9. 2001	1	5
Válka v Afghánistánu	2	4
Izraelsko-palestinský konflikt	1	7
Geert Wilders u soudu	1	2
Nezdařený atentát na Times Square	1	4
Nizozemské volby	1	5
Stavba mešity na Mannhatanu	1	4
Povodně a humanitární krize v Pákistánu	1	3
Teroristické hrozby pro Evropu	2	2
Teroristický útok ve Stockholmu	1	3
Piráti v Somálsku	1	2

Zdroj: Annopress IT

Schéma 8 - počet analyzovaných reportáží a počet reportáží o dané události

* události, o kterých se referovalo více než 1x

Období	Analyzováno	Odvysíláno
leden	4	13
únor	4	16
březen	4	18
duben	1	10
květen	1	13
červen	2	8
červenec	3	13
srpen	2	10
září	3	14
říjen	3	14
listopad	1	13
prosinec	2	10

Zdroj: Annopress IT

Schéma 9 - počet analyzovaných reportáží a počet odvysílaných reportáží z roku 2010 podle měsíců

Na základě analýzy reportáží jsme nejprve izolovali několik typů obrazových materiálů. Vznikly poměrně náročným procesem kódování jednotlivých obrazů, kterých bylo celkem 586 a jejich následným slučováním do větších kategorií. Tento proces byl poté zopakován znovu, abychom dosáhli určité míry obecnosti, ze které je možné vyzkoumat tendence v zobrazování muslimů v České televizi. Kritérií pro slučování bylo několik.

Nejhrubší dělení bychom mohli popsat jako typologii osob, jakožto aktérů, institucí a artefaktů. Tyto byly pak dále děleny podle původu. Například zda-li je aktér muslim, či příslušník západního světa. Vzhledem k tomu, že tématem naší práce je analýza zobrazování náboženské skupiny, kladli jsme na ni důraz také při tvorbě kategorií. Proto rozlišujeme také, zda je aktér sekulární, či se jedná o vyznavače náboženství v tradičním oděvu. Na základě tohoto procesu jsme vytvořili 32 kategorií, jejichž přesné rozdělení je přiložené v příloze. Byly vytvořeny pro lepší orientaci v datech. Na jejich základě popíšeme způsoby, jakými se v televizním zpravodajství dozvídáme o životě muslimů, s jakým typem jejich zobrazení se setkáváme. Jak jsou v reportážích zastoupeni činitelé, jako jsou politici, nebo západní instituce, kterými rozumíme policii, záchranáře, hasiče, soudce či vzdělávací instituce. Vzhledem k charakteru této analýzy nelze předpokládat, že bychom dospěli k přesným a statisticky ověřitelným závěrům. Spíše tedy jde o vysledování určitých zákonitostí, které se ve zpravodajství objevily, s tím, že musíme mít na paměti, že se nejedná o zobecnitelné závěry.

Některé tendence, které jsme mohli pozorovat již na datech z kvantitativní analýzy, lze pozorovat také zde. V reportážích převažují záběry na běžný západní život, zatímco běžný život muslimů je v reportážích zastoupen jen minimálně. Toto souvisí také se skladbou témat, která jsou vybírána poměrně eurocentricky. Jedná se především o muslimy, kteří žijí v západní Evropě. A reportáže se tedy věnují jejich integraci a především pak teroristickým činům. Muslimský život je zobrazován většinou prostřednictvím obrazů jednotlivců, žijících v západních velkých městech. Jedná se o jednoho až dva muslimy, jdoucí v davu místních západních obyvatel. Druhou často zastoupenou variantou je zobrazování typických muslimských staveb či symbolů, jako je mešita či minaret, eventuálně Korán. Pokud se jedná o záběry přímo ze života muslimů, jsou zachyceni při modlitbě v mešitě nebo před mešitou. Nalezneme také výjimky - například reportérka Eva Hrnčířová se ve své reportáži ze dne 22.4. 2010 s názvem Belgie chce zakázat islámské burky vypravila nejen do muslimské čtvrti Bruselu, ale také do domu jedné z muslimek. A vyslechla si její názor na zákaz nošení burek, dále vyslechla další zde žijící muslimy. Další takovou výjimku bychom našli v reportáži hovořící o pouti do bosenské Ajvatovice, kde je zobrazena jejich tradiční cesta do tohoto města.

V reportážích, referujících o událostech mimo západní svět zpravidla z Blízkého východu jsou zase mnohem častěji použity záběry z vojenských základen než muslimských měst a vesnic. Důvody, které vedou k tomuto jevu, mohou být například bezpečnostní, poněvadž natáčení na Blízkém východě mimo vojenské základny může být relativně

nebezpečnou záležitostí. Nicméně reportáže pak referují o problematice na Blízkém východě ze západní perspektivy a pouze prostřednictvím bojových operací. O muslimech a jejich životě se tedy mnoho z této oblasti nedozvíme.

Nelze však říci, že by muslimy ukazovaly reportáže málo, protože muslim v tradičním oděvu je z námi analyzovaných obrazů vůbec nejzastoupenější. Muslimové v tradičním oděvu jsou relativně často zobrazováni jako teroristé, tedy se zbraní v ruce a to častěji než muslimové bez tradičních prvků. To však může být dáno tím, že teroristé opravdu jsou věřící, i když v extremistickou formu islámu, nejedná se tak v zásadě o žádnou dezinterpretaci ze strany televize. Problémem je již zmíněná dá se říci nadprůměrná informovanost o terorismu na úkor jiných témat z muslimského prostředí. Obraz tradičního muslima je také často volen v reportážích o integraci, zvláště s negativními konotacemi. Zde jsou voleny častěji muslimky, jelikož tématem reportáží jsou debaty o zákazu burek v Belgii a Francii. Jak bylo řečeno výše, jsou muslimové zobrazováni často jako jednotlivci na západních ulicích, kde pokud chce reportáž akcentovat, že ve městě žije muslimská menšina, která se odmítá přizpůsobit, je zobrazena v tradičním oděvu, aby bylo toto sdělení divákovi jasné.

Dále se objevují muslimové sekulárně odění, kterých je však méně než polovina oproti muslimům v tradičním oděvu. Problém také spočívá v tom, že u sekulárně oděných muslimů si mnohdy nemůžeme být jisti, zda-li je zobrazený jedinec muslim. Například jedná-li se o záběry z arabského města, nelze každého jedince automaticky označit za muslima. Lze však hovořit o životě v muslimském městě. V případě zpravodajství si můžeme být jisti označením jedince za muslima, například nachází-li se na modlitbě v mešitě, nebo jeho vyznání jinak vyplývá z kontextu. Tak se stává například v reportážích z Bosny a Hercegoviny, kde jsou rozhvory s místními obyvateli a jejich víra je zřejmá z kontextu. V těchto reportážích jsou muslimové líčeni především jako oběti masakru ve Srebrenici. Příkladem takovéto reportáže je ta z 31.3. 2010 s názvem Omluva za Srebrenicu.

Pokud se jedná o nemuslimské aktéry, jsou nejvíce zastoupeni jako sekulární západní postavy. Nejedná se však o záběry ze západního života, který zobrazuje dav těchto postav, jak nakupují, baví se a tak podobně, těm jsme se věnovali již v úvodní části této analýzy. Zpravidla se jednalo o turisty nebo obyvatele měst, kteří se vyjadřovali k problematice, řešené v konkrétní reportáži a nepatřili k politikům ani k institucím. Dalším častým obrazem této kategorie byli místní obyvatelé, přihlížející zásahům policie například po teroristickém útoku.

Nyní se přesuňme k mluvčím, kteří dostávají ve zpravodajství slovo. Nejčastěji hovoří politici západní i nezápadní anebo zástupci západních institucí jako jsou policisté, soudci a tak podobně, mnohem menší prostor pak dostávají reportéři, kteří výrazně častěji vystupují v reportážích o terorismu a negativní integraci. V této kategorii reportáží také nejčastěji vystupují západní politici, kteří v nich uvádějí svůj názor na integraci. Z odborníků se k tématu vyjadřuje pouze jeden, jedná se o profesora teologie a islámu, který se vyjadřuje k události výročí 11.9. 2001.

Dále se zaměříme na národní symboliku. Jedná se o vlajky a jiné smybyoly států. Často se objevovaly v reportážích o integraci s negativními konotacemi a to zvláště v případě Francie, kde se jednalo o státní vlajku a Eiffelovu věž, které měly patrně vyjadřovat národní identitu Francie a její posílení díky zákazu burek a hrozbě teroristického útoku v září 2010.

V obrazové rovině jsme tedy došli k závěru, že reportáže jsou pojímány relativně europocentricky, a to nejen z hlediska skladby témat, ale také skladby obrazů. Mnohem častěji je zachycován západní život a muslimové v něm tvoří pouze jednotlivce, kteří jsou odlišní od ostatních jedinců v davu. Tento fakt může v divácích posilovat pocit, že muslimové jsou cizí a do našich měst nepatří a odmítají se integrovat. Také je poměrně problematická skladba mluvčích, kdy až na několik výjimek hovoří k tématům především západní politici či jedinci zastupující různé západní instituce, odborník na islámskou problematiku, který by mohl do řešených problémů vnést objektivnější pohled, byl zastoupen pouze jednou.

Diváci se tedy setkávají v televizních obrazech s muslimy jako cizím prvkem v západním městě či jako s původci terorismu, či prvkem v konfliktech, avšak o jejich náboženství se dozvědí jen, jak vypadá mešita, minaret, jejich modlitba a nejčastěji jak se tradiční muslimové oblékají. O zásadách jejich vyznání, hodnotách a motivech jejich jednání se však nedozvídá takřka nic.

5.2.1. Korespondence obrazu a mluveného textu

V této části se budeme věnovat reportážím, ve kterých byly uvedeny obrazy, které nekorespondovaly s textem reportáže či celkově nesouvisely s jejich tématem. V reportážích s tématem terorismu, kterých, jak jsme zjistili v kvantitativní analýze, bylo vůbec nejvíce, se objevilo také nejvíce případů, ve kterých obraz nekorespondoval. Jednalo se o přímé spojení terorismu se symboly islámu. Tato nekorespondence se objevila dvakrát v reportáží z 5.1. 2010 - CIA: 7 agentů zabil dvojité špión, kde se v jednom případě objevil obraz teroristy Zarkáviho s prolínajícím se minaretem (viz Obrázek 1), tento obraz trval 3 sekundy. Druhým

případem byl 2 sekundový záběr na mešitu, v době, kdy se v reportáži hovoří o atentátníkovi a hrozbách Al-Káidy. (viz Obrázek 2)

Obrázek 1

Zdroj: Události ČT

Obrázek 2

Zdroj: Události ČT

Dalším případem této nekorespondence v reportáži týkající se terorismu se objevila u reportáže ze dne 11.9.2010 – Výročí útoků z 11.9. Zde na obrazu (viz Obrázek 3) můžeme

vidět modlíci se muslimy, když reportér mluví o tom, že tohle jsou příslušníci stejného náboženství jako byli radikální atentátníci z 11.9. 2001.

Obrázek 3

Zdroj: Události ČT

Ve druhé nejpočetnější kategorii témat, tedy integraci s negativními konotacemi se vyskytly dva případy nekorespondence a to v jedné reportáži ze dne 10.9.2010 – Přetahovaná kolem pálení Koránu. Podobně jako v minulé kategorii, i zde došlo ke spojení islámu a terorismu. Jedná se o záběr, kdy jdou po ulici muslim a muslimka v tradičním oděvu (viz Obrázek 4) a při tom reportér mluví o teroristickém útoku.

Obrázek 4

Zdroj: Události ČT

Dalším případem spojení je reportér Michal Kubal, který na pozadí mešity a modlících se muslimů mluví o teroristických útocích. Dochází tedy opět ke spojení islámu, jeho projevů a symbolů s terorismem.

Obrázek 5

Zdroj: Události ČT

O odlišný typ nekorespondence se jedná v případě reportáže z kategorie integrace s pozitivními konotacemi ze dne 28.1.2010 - Vídeňská univerzita zahájila v Evropě projekt -

kurzy pro imámy. Mluví se tam o tom, že se do těchto kurzů zapsalo také několik žen, přičemž obraz ukazoval samé ženy. (viz Obrázek 6) Zde se však nejedná o případ, kdy by nekorespondence muslimy nějakým způsobem poškozovala.

Obrázek 6

Zdroj: Události ČT

Také v následující reportáži, kde jsme mohli pozorovat nekorespondenci z kategorie reportáží, které líčí muslimy jako oběti, se nejedná o poškození islámu. V reportáži ze dne 16.7.2010 – Jak žijí Srbové v Bosně je pouze více akcentován islám a jeho symboly než jiné vyznání.

Posledním případem, kde došlo k námi sledovanému jevu, je reportáž spadající do kategorie, kde se vyskytují muslimové hrající roli v konfliktu. Jedná se o reportáž ze dne 27.7.2010 – Další mírové síly do Somálska, která se zabývá piráctvím v Somálsku. Zde se na samém konci reportáže objevuje obraz, který s tématem nesouvisí a zobrazuje islám stereotypně jako náboženství násilí a nesvobody. Jedná se o záběry, při kterých je vyjmenovááno, co všechno somálští piráti zákázali obyvatelům na jimi ovládaném území - školní zvonění a poslech hudby z rádia, vyzvánění na mobilech, fotbal a filmy, přičemž při posledních dvou jmenovaných byla zobrazena tradičně oděná muslimka, která je mlácena tyčí sekulárně oděným muslimským mužem za přítomnosti dalších sekulárně i tradičně oděných muslimských obyvatel, kteří nazasahují. (viz Obrázek 7)

Obrázek 7

Zdroj: Události ČT

Ačkoli se nám touto anályzou podařilo odhalit obrazy, které s tématem reportáže nebo s tím, o čem se v reportážích mluví, mnohdy nesouvisí a muslimy tak poškozují, nedá se ale říci, že by to bylo velmi časté. Většina analyzovaných reportáží byla v tomto ohledu bezproblémová. Jediná forma nekorespondence, která se v reportážích objevovala, bylo spojení symbolu islámu či projevu islámu s terorismem, k čemuž došlo v pěti případech z námi analyzovaných reportáží. Ačkoli je naše analýza kvalitativní a její závěry se nedají zobecnit, ukazuje tento poznatek možný námět pro ověření formou analýzy kvantitativní. Pokud by se prokázalo, že se jedná o širě zastoupený jev i ve veřejnoprávní televizi, která by měla mít co největší možnou míru objektivitu, jedná se relativně závažný problém, jehož následkem je posilování stereotypního uvažování o islámu jako náboženství terorismu a násilí.

Analýza Událostí přinesla výsledky, které do jisté míry potvrzují hypotézy, které byly stanoveny na základě zahraničních výzkumů. Islám je prezentován z evropské perspektivy jako cizí a do jisté míry také exotický element. Mluví se o něm velmi často ve spojení s terorismem, tedy násilím. Terorismus, jak jsme zjistili v kvantitativní analýze, byl s velkou převahou nejčastějším tématem relevantních událostí. Naše analýza také potvrzuje závěry výše zmíněných mediálních teoretiků, že v případě menšin, rasy, genderu atd. často dochází k jejich negativně pokřivené mediální reprezentaci. Také v našem případě byly nadreprezentovány negativní jevy na úkor těch pozitivních. Činy radikálních islamistů se do

vysílání dostávají mnohem častěji než činy muslimů umírněných. Stejná situace platí i v případě integrace. Ve zkoumaném roce se více mluvilo o integraci negativně než pozitivně. Zobrazovány jsou v nich pak muslimky se šátky na hlavě více než muslimky bez tohoto tradičního oděvu.

Relativně lépe vychází Události v případě korespondence hlasu a obrazu. Ze všech 30 analyzovaných reportáží se objevily nekorespondující obrazy jen u 6 z nich. Jednalo se však o typ nekorespondence, který v divácích posiluje stereotypní uvažování o islámu jako náboženství terorismu a krve. Obrazy symbolů a projevů islámu byly zobrazeny ve chvíli, kdy se v reportáži mluvilo o terorismu.

Závěr

Základní otázkou, která vedla k realizaci analýzy, která je součástí této práce, byla, jaký obraz islámu je předkládán českému publiku, pro které se média stala dominantním zdrojem informací o tomto náboženství a jeho vyznavačích. Z předchozích zahraničních i českých výzkumů a také mediálních teorií jsme zjistili, že mediální sdělení o muslimech i jiných menšinách mívají často negativní ráz a často jsou jejich prostřednictvím šířeny různé předsudky či stereotypy o těchto skupinách.

Naše analýza tato předchozí zjištění potvrdila i pro současná česká mediální sdělení. Muslimové jsou v analyzovaných reportážích zobrazováni jako cizí a exotické postavy nebo jako aktéři v konfliktech a především původci terorismu. Největší prostor ze všech typů témat, které byly na základě analýzy vytvořeny, byla skupina reportáží o terorismu a druhá nejpočetnější o integraci s negativními konotacemi. Naopak byl jen velmi malý prostor věnován problematice islámu. Převládaly tedy reportáže, které muslimy líčí negativně. Z analyzovaného obrazového materiálu jsme zjistili, že nejčastějším obrazem je muslim v tradičním oděvu. Často je však zobrazován v davu západních jedinců, je tedy zobrazován život západní, z něž vyčnívá odlišný muslim. Tento jev je patrný například v reportážích o burkách, kde je častým obrazem tradiční muslimka, jdoucí po západní rušné ulici. Tradičně oděni bývají také často islamističtí radikálové, původci teroristických útoků. Jen velmi málo reportáží se zabývalo muslimským životem. O muslimech se tak diváci dozví jak vystupují vůči západnímu světu, o tom jak žije většina z nich své každodenní životy se však z médií nedozví. Pokud se totiž jedná o reportáž, natáčenou v muslimské zemi, většinou jsou záběry omezeny na vojenské základny než na vesnice a města samotných muslimů, tato situace platí především pro reportáže, týkající se Blízkého východu. Odlišná je pro reportáže z Bosny a Hercegoviny, kde se vyskytují i záběry na místa, kde muslimové žijí.

Pozitivnější zprávy přinesla analýza korespondence mluveného textu a obrazu - až na 6 reportáží, obrazy korespondovaly. V případech nekorespondence se však většinou jednalo o spojení terorismu a projevů či symbolů islámu, které v divákovi posilují vazbu terorismu a islámu jako dvou jevů, které k sobě patří.

Odpovědí na naši otázku by tedy bylo, že divák se o muslimech dozvídá prostřednictvím médií spíše negativní informace, které si nemůže ve svém každodenním životě většinou ověřit. S muslimy, kteří by mu mohli poskytnout také informace pozitivní, se

nesetkává ani ve svém okolí a bohužel ani v médiích. Otázkou však zůstává, zda se obraz, která média předkládají, shoduje s názorem většiny obyvatel země.

Seznam použité literatury

- Altheide, David, L. 1996. Qualitative media analysis. Thousand Oaks: Sage.
- Barša, Pavel. 2001. Západ a islamismus. Brno: CDK.
- Brown, Malcolm D. 2006 Comparative Analysis of Mainstream Discourses, Media Narratives and Representations of Islam in Britain and France Prior to 9/11 (s. 297-312). *Journal of Muslim Minority Affairs*. roč. 26, č. 3.
- Burton, Gaeme – Jiráček, Jan. 2001. Úvod do studia médií. Brno: Barrister&Principal.
- Croteau, David – Hoynes, William – Milan, Stefania. 2012. Media/Society: Industries, Images, and Audiences. Sage.
- ČSÚ. 2011. Sčítání lidu, domů a bytů 2011: Obyvatelstvo podle náboženské víry podle krajů - podrobné údaje. [online]. [cit. 11.3.2012] dostupný z www: <http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/tabulky>
- Denny, Frederick, M. 1998. Islám a muslimská obec. Praha: Prostor.
- Disman, Miroslav. 2002. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum.
- Hungerford, Mark. 2006. Religion and Conflict in the News (s. 1-34). Conference Papers - International Communication Association.
- Huntington, Samuel. 2001. Sřet civilizací Boj kultur a proměna světového řádu. Praha: Rybka publishers.
- Jiráček, Jan – Köpplová, Barbara. 2009. Masová média. Praha: Portál.
- Kepel, Gilles. 2006. Válka v srdci islámu. Praha: Karolinum.
- Kropáček, Lubomír. 1996. Islámský fundamentalismus. Praha: Vyšehrad.
- Kropáček, Lubomír. 2002. Islám a západ: Historická paměť a současná krize. Praha: Vyšehrad.
- Kropáček, Lubomír. 2008. Náboženství v globální občanské společnosti (s. 115 -120). Brno: CDK.
- Kropáček, Lubomír. 2011. Duchovní cesty islámu. Praha: Vyšehrad.
- Křížková, Martina. 2006. Neviditelná menšina - analýza mediálního obrazu českých muslimů [online]. [cit. 11.3.2012] dostupné z www: http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcef50bfa263ef/Krizkova_islam_final_1.pdf

- Mendel, Miloš – Ostřanský, Bronislav – Rataj, Tomáš. 2007: Islám v srdci Evropy. Praha: Academia.
- McQuail, Denis. 2009. Úvod do teorie masové komunikace. Praha: Portál.
- Nešpor, Zdeněk – Lužný, Dušan. 2007. Sociologie náboženství. Praha: Portál.
- Pew Research Centre. The Future of the Global Muslim Population – projections for 2010–2030 . 2011 [online]. [cit. 11.3.2012] dostupný z www:
<http://www.pewforum.org/uploadedFiles/Topics/Religious_Affiliation/Muslim/FutureGlobalMuslimPopulation-WebPDF-Feb10.pdf>
- Powell, Kimberly A. 2011. Framing Islam: An Analysis of U.S. Media Coverage of Terrorism Since 9/11 (s. 90-112). *Communication Studies*. roč. 62, č. 1.
- Ramadan, Tariq. 2002. Islam, Europe's second religion (s. 208-209). Westport: Preager Publishers.
- Richardson, John E. 2009. 'Get Shot Of The Lot Of Them': Election Reporting Of Muslims In British Newspapers. (s.355-377) *Patterns of Prejudice*, Jul2009, roč. 43 č. 3/4,
- Sedláčková, Lucie. 2010. Islám v médiích. Liberec: Bor.
- Schulz, Winfried – et al. 2004. Analýza obsahu mediálních sdělení. Praha : Karolinum.
- STEM. STEM TRENDY 3/2011 [online]. [cit. 2.4.2012] dostupný z www:
< <http://www.stem.cz/clanek/2141>>
- Trampota, Tomáš. 2006. Zpravodajství. Praha: Portál.
- van Dijk, Teun, A. 1991. Racism and the Press. London: Routledge.

Seznam analyzovaných reportáží

Česká televize - Události. 2.1. 2010. Pokus o vraždu karikaturisty [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100102/obsah/98435-pokus-o-vrazdu-karikaturisty/>>

Česká televize - Události. 5.1. 2010. CIA:7 agentů [online]. [cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100105/>>
(začátek 1:29, konec 3:58)

Česká televize - Události. 7.1. Útok na Koptské křesťany [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100107/obsah/99359-utok-na-koptske-krestany/>>

Česká televize - Události. 28.1. Vídeňská univerzita zahájila v Evropě projekt – kurzy pro imámy [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100128/obsah/101905-kurzy-pro-imamy-v-rakousku/>>

Česká televize - Události. 8.2.Íránské atomové přitvrzení [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100208/obsah/103003-svet-je-znovu-ve-strehu-kvuli-iranskemu-jadernemu-programu/>>

Česká televize - Události. 9.2. Francie bojuje o identitu [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100209/obsah/103098-francie-bojuje-o-identitu/>>

Česká televize - Události. 12.2. Moskva spustila operaci proti muslimským radikálům [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328->

[udalosti/210411000100212/obsah/103471-moskva-spustila-operaci-proti-muslimskym-radikalum/](http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100212/obsah/103471-moskva-spustila-operaci-proti-muslimskym-radikalum/)>

Česká televize - Události. 20.2. Krátké zprávy [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100220/obsah/104244-pri-padu-minaretu-v-maroku-zahynulo-41-lidi/>>

Česká televize - Události. 4.3. V komunálních volbách v Nizozemsku výrazně posílila krajně pravicová strana [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100304/obsah/105278-komunalni-volby-v-nizozemsku/>>

Česká televize - Události. 4.3. Trest pro teroristy v Německu [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100304/obsah/105266-odsouzeni-islamsti-teroriste/>>

Česká televize - Události. 13.3. Afghánistán před velkou ofenzivou [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100313/obsah/106106-afghanistan-v-lete-zacne-dalsi-ofenziva/>>

Česká televize - Události. 31.3. Omluva za Srebrenicu [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100331/obsah/107953-srbsky-parlament-odsoudil-srebrenicky-masakr-z-poloviny-devadesatych-let/>>

Česká televize - Události. 22.4. Belgie chce zakázat islámské burky [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100422/obsah/110555-belgie-proti-zakryvani-tvare/>>

Česká televize - Události. 11.5. Krátké zprávy [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100511/>> (začátek 26:32, konec:26:52)

Česká televize - Události. 22.6. Přiznání atentátníka z Times Square [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100622/obsah/118142-priznani-atentatnika-z-times-square/>>

Česká televize - Události. 27.6. Poutníci v Bosenské Ajvatovici [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100627/obsah/118618-poutnici-v-bosenske-ajvatovici/>>

Česká televize - Události. 16.7. Jak žijí Srbové v Bosně [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100716/obsah/119982-jizvy-po-bosenske-valce/>>

Česká televize - Události. 24.7. Mostar zůstává rozdělený [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100724/obsah/120498-mostar-zustava-rozdeleny/>>

Česká televize - Události. 27.7. Další mírové síly do Somálska [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100727/obsah/120823-africka-unie-vysle-dalsi-vojaky-do-somalska/>>

Česká televize - Události. 2.8. Na izraelské cíle mířilo 5 raket [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100802/obsah/121294-rakety-mirily-na-izrael/>>

Česká televize - Události. 21.8. Newyorčané proti mešitě na Manhattanu [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100821/obsah/124079-mesita-na-manhattanu/>>

Česká televize - Události. 10.9. Přetahování kolem pálení Koránu [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100910/obsah/126048-pretahovana-kolem-paleni-koranu/>>

Česká televize - Události. 11.9. Výročí útoků z 11.9. 2001 [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100911/obsah/126070-zivy-vstup/>>

Česká televize - Události. 21.9. Protiteroristický poplach ve Francii [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000100921/obsah/127023-francie-se-boji-teroristickeho-utoku/>>

Česká televize - Události. 4.10. Wilders u soudu [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000101004/>>

(začátek 22:28, konec 22:56)

Česká televize - Události. 17.10 Německo nebude multikulturní [online].[cit. 22.5.2012]

dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000101017/obsah/129279-nemecko-nebude-multikulturni/>>

Česká televize - Události. 22.10. Usa chce vojenskou pomoc pro Pákistán [online].[cit.

22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000101022/>> (začátek

24:34, konec 24:52)

Česká televize - Události. 14.11. Krátké zprávy [online].[cit. 22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000101114/>> (začátek

25:10, konec 25:28)

Česká televize - Události. 9.12. Třetina Čechů by souhlasila s odsunem Romů [online].[cit.

22.5.2012] dostupný z www:

<<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000101209/obsah/137745-tretina-cechu-pro-odsun-romu/>>

Česká televize - Události. 12.12. Teroristický útok ve Stockholmu [online].[cit. 22.5.2012]

dostupný z www:

<[http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-
udalosti/210411000101212/obsah/137935-teroristicky-utok-ve-stockholmu/](http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1097181328-udalosti/210411000101212/obsah/137935-teroristicky-utok-ve-stockholmu/)>

Přílohy:

Příloha č. 1 Zakódované reportáže

Příloha č. 2 CD se seznamem reportáží a odkazy na jejich webové umístění

Příloha č. 3 Počet typů obrazů reportáží v jednotlivých kategoriích témat